

PIA ALIMANEŞTIANU

DOBROGEA

FILE TRAITE

SCRISUL ROMÂNESC S. A., CRAIOVA

PIA ALIMĂNEŞTIANU

DOBROGEA

FILE TRAITE

Doamnei Gr. Mihail Cotlaru
omagiu
Pia Alimanestianu
20 Octombrie 1936

TIPARUL
SCRISUL ROMÂNESC S. A.
CRAIOVA

D O B R O G E A

Cât ai trecut Dunărea şi ai pus piciorul pe pământul Dobrogei, cât îl cutreeri în lung şi'n lat, ai impresia că te afli într'o ţară cu desăvârşire orientală, dar stăpânită de tainele trecutului.

Se deosebeşte de malul cellalt prin amalgamul neamurilor, prin mulţimea păsărilor călătoare, brăzdând văzduhul, prin câmpia întinsă acoperită cu ciulini şi pir, cu maci şi bujori sălbateci.

E aproape fără încetare bântuită de vânturi ce se întorc de mai multe ori pe zi. De oriunde vin, suflă vijelios.

Chiar răsăritul şi apusul soarelui sunt mai aprinse, mai arămii, luminişurile lunei mai luminoase, iar la fiecare pas îţi ies înainte, te ţin în loc, amintiri din vremuri îndepărtate. La Constanţa, mormântul unui necunoscut; pe mirişte, tumulusuri; dealungul căii ferate, valul lui Traian şi castrele; pe coama dealurilor, risipit, trofeul dela Adam Klisi; dar mai ales te ţine 'n loc, în şesu-i pustiu, singuratecă, Istria, ruine a trei cetăţi suprapuse, falnica Istrie de odinioară, înconjurată cu lacurile albastre pierzându-se cu marea.

In zadar încerca-va omul să ridice palate şi vile, să dea coastei Mării Negre priveliştea banală a Occidentului, în zadar veni-vor învăţaţi din toate unghiurile lumii, atraşi de mirajul artei vechi, să desgroape, să cerceteze cetăţi, morminte, comori.

In zadar.

Dobrogea îşi va păstra pe câmpii deapururi farmecul luminos al Orientului, îşi va păstra deapururi în pământ, netâlmăcite, sufletul şi tainele trecutului.

RUSTEM BOSTANGIUL

Il chema Rustem. Bordeiul lui acoperit cu coceni şi clădit din ceamur*), era aşezat pe marginea drumului. In dos se întindeau lanurile de porumb şi clăile de pae; în faţă câmpia ce o ţineau turcii în arendă; făşii de fasole, de castraveţi şi mai ales bostani cât priveşti cu ochiul.

In depărtare, la răsărit, marea.

Sunt trei tovarăşi, fiecare cu ţarina lui.

Nu se ajută decât la vânzare. Ismail şi Tific au căruţe mari brăilene, îmbrăcate în scânduri, cai voinici şi lume multă care le munceşte: fraţi, surori şi rusniaci.

Rustem este tovarăşul sărac.

La el vin la plivit numai dimineaţa din zori, soţia şi fetele în tistimel alb şi fustă verde, într'o brişcă trasă de un cal obosit; apoi până a doua zi rămâne iar singur cu câinele lui ciobănesc, sur, credinciosul Copec, pe care, când nu-l bate, îl desmeardă lovindu-l cu pumnul în cap, până urlă.

Bordeiul este orânduit cu ce-i trebue: masă, bănci, laviţe în ceamur lustruit şi curat, parc'ar fi fost ceruite.

Ca pat are o rogojină.

Lângă bordei se află ogeacul**), înconjurat cu un zid să apere focul de vânturi.

---

*) pământ cu pae.
**) cuptor.

Curtea şi căminul şi le mătură bătrânul de mai multe ori pe zi.

Rustem are înfăţişarea rassei sale asiatice, tipul turcului de altădată, al lui Abdul Hamid, barba lungă, nasul lung, dar obrazul, umerii eşiţi arată corcitură cu tătarii.

Şi-a păstrat portul strămoşilor: turban şi şalvari.

Uşa bordeiului aproape nu o vezi deschisă, numai la amiazi şi seara când şi-a sfârşit munca, deoarece toată ziua rătăceşte pe arşiţa cea mai mare, când într'un colţ al câmpului, când într'altul plecat pe ţarină.

Il priveam din pridvor şi mă minunam de bărbăţia lui, fără să fi schimbat vre-un cuvânt împreună până mai deunăzi, când mă strigă de dincolo de ulucă şi în mâinile sale întinse îmi arătă doi pepeni.

Am întins şi eu mâna de am luat pepenii şi de atunci s'a rupt ghiaţa dintre noi.

Spre soare-apus mă opresc adesea la bordei, fie că-l aflu lungit pe pat înconjurat cu bostanii rânduiţi pe laviţe şi pe rogojină, fie că-şi găteşte de mâncare.

— ,,Ce este asta, Rustem? îl întrebai odată, neînţelegând bine de pregătea pentru el sau pentru câine. Intr'un cenac avea bucăţele de pâine şi brânză şi într'un blid prăjea ceapă tăiată mărunt."

,,Papară".

Altă dătă fierbea ghiveciul cu toate zarzavaturile într'o oală, pe înfundate, cu ceasurile. Uneori îi mai adaog şi eu câte o cană cu lapte sau ouă.

Niciodată nu mă întorc atunci acasă fără să găsesc pe masă un bostan sau castraveţi, darul lui Rustem.

Din româneasca lui pocită am înţeles că este născut pe pământul Dobrogei.

Puţin îi pasă sub ce stăpân trăeşte.

A fost supus turc, acum este supus român.

E legat numai de ţarina ce o munceşte, dar se mândreşte mai presus de toate că a luptat sub Osman Paşa.

Intr'o seară veneam dela strânsul paelor şi l-am găsit aşezat turceşte, lângă foc. Eşea din cotlon fum gros, alb, înalt cât bordeiul. Copec legat de lanţ stetea cu ochii aţintiţi pe mâncare.

— ,,Tot singur, Rustem? am grăit. Pentru ce nu păstrezi şi una din fete cu d-ta, seara să-ţi ajute la gătit?"

M'a privit şi a dat din cap.

— ,,Am avut o fată; niciuna nu ştia să culeagă bostani ca Djemile."

— ,,Unde este acum?"

— ,,Mort."

Şi ochii lui se întoarseră spre ogeac. Nu mai am putut să-i scot un cuvânt şi am plecat lăsându-l înfundat în gândurile sale.

— ,,Aşa dar şi tu, Rustem, ai suferinţele şi grijile tale, altele decât ale ţarinei" mi-am zis eu depărtându-mă. Când m'am urcat în pridvorul culei, uşa bordeiului era închisă şi soarele coborîse dincolo de zare, dar cerul era încă înnecat în lumină trandafirie. Trandafirii erau norii, luceafărul, luna cu cornul în jos în primul său pătrar, ca o semilună turcească, semiluna lui Rustem.

C O L O N I S T E L E

La poalele clăii, Floarea şi Gherghina ridicau în vârful furcii paele aurii, întinse pe pământ la uscat şi le aruncau tocmai sus, în vârf, argatului Marcu.

Aceiaşi mişcare mlădioasă, ritmică, ceasuri întregi, neobosite. Din când în când una din ele începea un cântec, dar îl oprea repede din lipsă de suflare.

Glasul Gherghinei era ascuţit, al Floarei mai gros. După cântecele lor se înţelegea că nu erau din acelaş judeţ.

Erau coloniste aduse de doi ani la Hasiduluc. Gherghina era veselă şi guralivă; pieliţa arămie, ochiul negru aprins şi dinţii ca fildeşul îi arătau obârşia de ţigancă.

Se trăgea din judeţul Olt.

Floarea dela Titirleşti, dinspre Cloşani, era tăcută, bălană, mai înaltă şi lată'n umeri.

Mâna ei era cea mai dibace la mânuirea furcii. Nimeni nu ridica povară aşa mare dintr'un salt.

Marcu le îmbărbăta, de sus, cu cuvinte neînţelese care le făceau să râză.

El era rus din Basarabia.

În dreapta şi în stânga se întindeau şirele, unele în coame lungi, altele mici, ascuţite.

Pe drumurile din faţa lor treceau care, încărcate cu pae şi briştile turcilor ce se întorceau goale dela târg. La picioarele noastre prin pleavă, scotocea nesfiicios cârdul de gâşte.

Glasul Gherghinei rupse tăcerea:

,,Stau în drum şi 'ncep să plâng
,,Când mă gândesc de demult,
,,Cum eram şi-acum cum sunt,
,,Cum eram la tinereţe
,,Şi cum sunt la bătrâneţe".

— ,,Nu vreau să îmbătrânesc — zise deodată ca pentru ea însăşi, cu hotărâre, oprindu-şi cântecul, — vreau să rămân tânără.

— Şi pentru ce Gherghină? — am întrebat-o. — Stai numai să-ţi trăeşti traiul şi să vezi atunci, că n'o să-ţi mai pese de bătrâneţe şi de moarte."

— ,,Nu mă tem de moarte, dar vreau cât oiu trăi să fiu tânără. Ce să fac, când oiu fi bătrână dacă nu pot să ridic sapa. Să mă uit la pământul meu şi să nu-l muncesc?".

— ,,Geaba te trudeşti. Ce ne-a fost scris să fie, noi nu-l putem schimba.

— ,,Aşa este. Aş fi crezut vreodată când m'am măritat, să ajung la malurile apelor astea? Nici nu ştiam de Dobrogea până am plecat din Izvoare.

Valeo! greu a fost la început! — urmă ea. — Am pornit de acasă cu toţii aproape iarna.

Ne-am încărcat în vagoane de vite cu câte aveam şi le puteam ridica, — cu purcel şi căţel.

Din copii, noroc că mai lăsasem la părinţi.

Când ne-am văzut sosiţi şi aşezaţi în câmpul pustiu pe care nu trecuse niciodată brazda plugului, fără adăpost, fără d'ale mâncării, fără apă, în preajma vânturilor turbate, ne-a cuprins jalea.

Dar când ne-au spus Cojanii din satul dealături, ei băştinaşi, văzând că ne văităm de lipsă de apă, şi că le secam fântâna, când ne-au spus că în apropiere este apă cât vrem, numai să ne ducem să luăm, nu am ştiut, că-şi bat joc de noi. Am plecat una cu

sticla, alta cu vadra, cu ce am avut, am pornit-o la Agigea o ceată de muieri.

A gustat-o mai întâi Ileana lui Gheorghe din Aluniş. Să fi văzut-o scuipând şi afurisind pe Cojani pentru păcăleală. V'aţi fi prăpădit de râs, dar nouă, zău, că nu ne ardea de a râde.

Şi iată acum ne-am făcut rostul la Hasiduluc, mai bine decât acasă. De dragul pământului, pe care-l stăpânim şi-l muncim, îmi place mai degrabă aici ca la Izvoare şi nu numai mie, dar la toţi coloniştii".

— ,,Ba eu, — îi tăie cuvântul Floarea care se oprise şi ea din lucru şi asculta — azi aşi pleca înapoi la Titirleşti, dacă aş avea cu ce trăi acolo.

Azi aş pleca că neam din neam ne tragem din ciobani, crescuţi în creerul munţilor şi când văd turmele plecând către plaiuri, mă apucă un dor de ducă, spre pădurile noastre de fag şi de brad.

— ,,Fag şi brad — strigă Marcu, răstindu-se la ele. — Nimic lucru!".

— ,,Lasă, Marcule, să ne mai vărsăm şi noi focul".

— ,,D-tale unde îţi place mai bine? Aici sau la D-ta acasă?" întrebă Gherghina.

— ,,Eu bine oriunde — mie plac femeile toate, şi rus, şi român, şi ţigan — toate!".

Fetele izbucniră de râs, iar Gherghina înţepându-şi cu bărbăţie furca în pae îşi începu din nou viersul.

— ,,Stau în drum şi 'ncep să plâng,

— ,,Când mă gândesc de demult....."

P U S T N I C U L

Astăvară, la moara dărăpănată, cu aripile frânte din Agigea, uşa era deschisă şi pe prag şedea un om în picioare, în halat cafeniu, cu tichie pe cap. Avea barbă până la brâu.

Cât a dat cu ochii de brişcă, a fugit înăuntru:

„Cine e? Morarul?" am întrebat pe Gheorghe Vizitiul, care de obiceiu le ştie toate.

— „Moara nu merge. E un pustnic.

Din toamnă s'a aşezat în ea şi n'a mai coborît.

Nu primeşte pe nimeni, decât pe un copil, care-i aduce de mâncare şi primeneli.

De vrei să te urci la el, asvârle cu coceni de porumb."

— „O fi nebun?"

— „Oamenii spun că nu e."

— „Atunci de ce s'a băgat în moară?"

— „Altceva nu ştiu decât ce vă spusei."

La întoarcere, la Hasiduluc, caii abia înaintau şi brişca aluneca în dreapta şi în stânga, căci timpul ce-l petrecusem la Techirghiol bântuise o furtună straşnică cu grindină cât nuca, desfundând drumurile.

Grânele, înalte până la capra trăsurii, acum zăceau culcate la pământ.

Dar cerul se limpezise. Norii, tăiaţi de un curcubeu lung-luminos, risipiţi de vânt, se strânseseră grămadă peste răsărit deasupra mării, care în clipele acelea îşi purtau bine numele de neagră.

In faţa stricăciunilor pricinuite de furtună, mi-am uitat de pustnic.

A doua zi însă am căutat să aflu printre lucrătorii curţii cine era. Nimeni nu ştia. Singur tinichigiul mi-a strigat de pe acoperişul casei, unde bătea tabla, că pustnicul, despre care întrebam, era bulgar, moşier mare din Cadrilater.

Il cheamă Hristu Velico.

Am dat de urma lui din întâmplare.

Oprindu-mă odată, câtăva vreme după aceia, în drum spre Balcic, la conacul din Araclar, conac cumpărat de curând, care-şi păstrase nota originală a casei bulgăreşti de ţăran.

Odăile erau podite cu pământ, tavanele de lemn, ferestrele mici, împrejur văpsite în albastru.

Curtea era fără un pom, fără un fir de iarbă.

In faţa geamlâcului dela intrare avea un colţ de grădină, cu răzoare năpădite de burueni, printre care crescuseră ici şi colo câteva mixandre, ciugulite de curci.

Dar farmecul întregului conac îl făcea cuhnia, lungă, joasă şi mai ales vatra din mijlocul zidului, o gaură mare boltită în care pâlpăia focul, când am intrat şi lumina întreaga încăpere.

Pe ciubucul zidit ca o bancă în faţa ei şedeau argaţii, aşteptând mâncarea, fiecare cu câte un blid în mână, iar în picioare o femeie, ruscă neapărat după părul roşu şi pistruele de pe obraz, învârtea un ceauş mare de lemn prin ciorba din cazan.

Totul era împrejur afumat şi ziduri şi lemnărie.

— „Frumoasă bucătărie" — am grăit. „Trebue să fie mult mai veche decât casa".

— „Au fost zidite odată, când s'a însurat jupânul Velico" — mi-a răspuns bucătăreasa.

— „Care Velico? — am întrebat eu, venindu-mi deodată în minte chipul pustnicului.

M'am apropiat de dânsa şi am şoptit:

— „Cel care trăeşte în moara din Agigea?"

— „Chiar el."

In clipa aceea ne-a chemat la cină.

Sufrageria avea în loc de sobă tot vatră în zid, mai mică, deasupra două icoane ruseşti, în mijloc băncile şi masa, pe care fumega minunat borşul.

Dar câtă muscărie! Te înţepau pe mâini, pe obraz.

După câteva îmbucături m'am sculat şi am eşit în curte, îndreptându-mă spre bucătărie, cu gândul să dau de rusoaică. Am găsit-o singură.

— „Ia spune-mi, femee, ce s'a întâmplat de a părăsit Domnul Velico moşia şi s'a închis la moară?"

— „A plecat după ce a murit cucoana".

Şi din vorbă în vorbă am aflat că soţia lui Hristu Velico, Iordana, bulgăroaică din Balcic, trăise la Araclar 4 ani de zile după căsătorie. Era blândă şi frumoasă.

Soţul ei, om ciudat, dar care o iubea mai presus de orice, o ţinea închisă la moşie.

Nu-şi vedea nici rudele.

Cu toate că pe toţi în curte — când se supăra — îi înjura şi îi bătea de le rupea oasele, la Iordana nicicodată nu se răstea, până în ziua când, fiind în pat lehuză, după naşterea unui copil mort, s'a înfuriat peste măsură.

Din pricina unei condici de socoteli rătăcită, a ridicat mâna să o bată.

Tânăra femee a leşinat şi nu s'a mai deşteptat.

Nici Hristu Velico, de atunci, nu s'a mai întors în casă.

A stat ascuns prin pădurea din vale vre-o săptămână, apoi a pus de a înhămat caii la trăsură şi a plecat la Agigea, la moara de pe moşia fratelui său, Boian.

După dorinţa lui s'a vândut Araclar".

I-am mulţumit şi m'am depărtat.

Până la plecare, sufletul Iordanei Velico, bulgăroaica din Balcic, m'a întovărăşit.

Am rătăcit împreună prin curtea pustie, prin grădina părăginită, prin câmpia întinsă, acoperită cu bujori sălbateci, roşii, cu inimă de aur — pete de sânge.

FATA HOGEI

Guizarie, fata Hogei din Hasiduluc, venea anul trecut, în fiecare zi, la nimiez să aducă de-ale mâncărei tatălui său şi morar şi preot, la moara de pe movila cimitirului, la hotarul satului.

In fiecare zi, la acelaş ceas, o vedeam dela fereastra pridvorului plecând din căsuţa de piatră, acoperită cu olane, în cearşaf şi şalvari turchezi, bocceaua de merinde într'o mână şi în cealaltă ciomagul cu care se păzea de câini.

O lua dealungul împrejmuirei de bolovani, dealungul drumului prăfuit spre Techirghiol, dealungul porumbiştelor.

Odată în apropierea moarei, se oprea şi striga cu glas tare ,,Hogea!"

Bătrânul eşea pe pragul uşii, înalt, spătos, barba şi haina albite, una de şirul anilor, alta de făina grâului, şi scobora scăriţa.

Amândoi se aşezau pe iarbă.

Cât mânca preotul, auzeam glasul copilei grăind în limba ei guturală, parcă pe nerăsuflate. Când dânsul se scula, fata îşi lua bocceaua, ciomagul şi pleca înapoi.

Spre seară o pornea şi morarul.

Nu trecea mult, îl auzeam chemând credincioşii din vârf de minaret, iar moara rămânea pustie, dar aripele ei, 4 la număr, nu se odihneau nici zi, nici noapte. Ele se învârteau, când într'o parte, când într'alta, când mai repede, când mai domol, după cum

le băteau vânturile. Uneori le băteau aşa de tare, încât lemnul lor învechit scârţăia şi troznea, de credeai că se frâng.

La întoarcerea mea în vara aceasta la Hasiduluc, le-am găsit toate cum le lăsasem.

Morarul la moara lui.

Guizarie pe drumul ei, doar că în loc să o ia dealungul porumbiştelor, o lua dealungul păduricei de salcâmi şi deseori stătea câteva clipe de vorbă cu fiul logofătului ce o pândea la cotitură.

Iată că eri pe la ceasul, când de obicei venea cu mâncarea, fusei trezită de gemete dinspre moară.

Hogea, la poalele movilei, da cu piciorul în dreapta, în stânga, în sus, într'o massă mică, informă, din care eşeau gemetele, ce le auzeam.

Am crezut mai întâi că după obiceiul turcesc, se răzbuna pe un câine, până am cunoscut stamba cearşafului lui Guizarie.

Inspăimântată am strigat din răsputeri.

— „Astâmpără-te, Hogea, astâmpără-te!"

Ruşinat, bătrânul a mai dat odată cu piciorul şi s'a urcat sus.

Când mi-am întors privirea iar spre Guizarie, dânsa se sculase şi plecase şchiopătând, spre sat.

M'am dus în urmă la turc să-l întreb, cu ce greşise fata.

L-am găsit aşezat pe pragul uşii, liniştit, ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic.

— „Ce faptă aşa grozavă a făptuit?" am grăit. „Spuneai mai deunăzi, că dânsa este cea mai ascultătoare din copiii d-tale şi azi era s'o omori."

— „Ce, zise, sculându-se din nou înfuriat, fata Hogei din Hasiduluc, să facă dragoste cu un creştin? Mai bine moartă!" şi-mi arăta un mic iatagan, cu mâner de fildeş ce-l purta la brâu.

Inţelesesem. Aflase de întâlnirile cu fiul logofătului.

— „Ei şi ce? — am spus ca să-l potolesc, — Turcul şi Românul nu sunt tot oameni? nu trăesc în aceeaşi ţară? nu este un singur Dumnezeu pentru toţi? Pentru ce nu vrei ca Guizarie să se mărite cu un creştin?

— „Eu turc!" răspunse cu dispreţ şi intră în moară.

In seara aceia, pe când chema Hogea credincioşii, pe când zarea abia îşi stinsese focul şi abia răsărise luna, am întrezărit în amurg, păşind alături dealungul păduricei de salcâmi, două fiinţe.

Una din ele, am desluşit-o bine, era silueta fragedă a fetei Hogii. Mi s'a umplut deodată sufletul de o presimţire.

Am revăzut iataganul turcului la brâu şi mi-a venit să o vestesc, s'o gonesc spre casă, să-i strig:

— „Ia seama, Guizarie!"

U R L I C H I O I

Mergînd spre Urlichioi după piatră, am rămas uimită cum în câteva zile au crescut lungi şi bogate spicurile pe tarla, cum au înflorit, tufă lângă tufă, pe marginea drumului macii, inul, măzărichea.

— ,,Câtă variaţie stă în aceiaş privelişte, mă gândeam, amintindu-mi de câmpia arsă din auul trecut, căci dacă Dobrogea toamna are măreţia stepei, vara pare o grădină.

De la Ovidiu la Cernavodă este o singură apă, oglindă lină şi străvezie.

Doar ici şi colo este întretăiată de coroanele sălciilor plutinde sau de prunduri păscute de bivoli.

Apoi de la Cernavodă până la Constanţa se ţin lanţ stufurile de trestie, lanurile de grâu şi printre ele, răspândite în pete galbene, rapiţa şi laptele cucului.

Ajunşi la Urlichioi, logofătul întrebă pe un cioban stând într'o rână pe coastă, unde se găseşte piatră de vânzare.

— ,,Acolo e stăpânul, Domnul Fănică'' şi arătă către un conac, mai la deal. O luarăm încotro ne arătase ciobanul.

In faţa locuinţei, am coborît din trăsură, însă n'am cutezat să intrăm din pricina haitei de câini, ce ne pândeau şi lătrau la noi îndârjiţi.

In mijlocul bătăturii erau legaţi trei cai vineţi, scunzi şi încordaţi la trup.

Printre ei mişunau porcii şi păsările curţii, mai

departe sub un șopron acoperit cu coceni, două vaci svițerane rumegau în tihnă.

Peste câteva clipe eși stăpânul.

Era un tip Domnul Fănică, un tip simpatic, tot în rotunjime, gras, fața rotundă, trăsăturile îngroșate.

După ce îi deterăm cunoștință și se tocmi cu logofătul în privința pietrei, luându-i arvună, ceru iertare că ne primise în jiletcă și papuci — apoi ne pofti să-i vedem gospodăria.

Ne-am plimbat prin viia și printre pomii cu rod. In dosul casei ne-am așezat pe banca de sub nuc, ale cărei crăci învoalte crescuseră peste acoperiș, ca o boltă de frunziș, închizând vederea către mare, aducând însă o răcoare minunată.

Dincolo de nuc era un răzor pătrat de tufănele, câțiva trandafiri de dulceață și călțunași.

— „Ce loc plăcut" — spusei. Nu cred că pătrunde căldura vreodată aci."

— „Niciodată, oricât zăduf să fie afară."

— „D-ta ar trebui să pui firma „La umbra deasă" ca la birtul din Tekirghiol-Sat. Nu știu dacă-l cunoști."

Sunt două firme, două cârciumi acolo, în fața cărora de câte ori trec, îmi vine să râz. Una „La Ionel încurcă lume", ceeace mai degrabă ar goni mușterii decât să-i apropie și alta „La umbra deasă", doi pipernicți de salcâmi, înconjurați cu mese, drept în arșița soarelui și praful drumului."

— „Le cunosc pe amândouă."

— „Un singur păcat are nucul d-tale, ascunde vederea către mare."

— „O văz iarna la Constanța. Aici cant să trăiesc liniștit. Să nu mai știu nimic de lume."

— „Iarna o petreci la oraș?"

— „Da, câteva luni numai. Altădată tot anul, când

eram cerealist, mare cerealist. Nu credeţi când mă vedeţi aşa" şi-şi privi mâinile înegrite şi crăpate de muncă. ,,Eram unul din marii cerealişti din Dobrogea. Mă jucam cu milioanele, când a început criza."

Adăogă după câteva clipe de tăcere:

— ,,Numai dintr'o întâmplare m'am ales cu viişoara asta din care trăiesc acum, dintr'o faptă bună. Pe când înotam în bani, — mi-a venit să fac şi eu odată un bine unui văr şi i-am dat 500.000 lei de şi-a cumpărat petecul ăsta de pământ să-l gospodărească. După câţiva ani s'a săturat cu viaţa la ţară. A plecat înapoi la Craiova. Mi-a rămas mie viia pe spinare şi mi-a prins bine. Dar,... ertaţi-mă — numai un minut."

Se repezi în casă şi se întoarse aducând într'o mână un clondir cu vin, într'alta o tavă cu pahare. Le puse pe masa din faţa noastră.

— ,,Ai copii, Domnule Fănică? I-am întrebat după ce am închinat în sănătatea gazdei şi gazda într'a noastră.

— ,,Nu am — voiam să luăm o fată de suflet. A fost soiu rău. Am dat-o afară după ce am cheltuit o grămadă cu ea.

Imi spusese mie nevasta, muere cu judecată: ,,Să nu iai niciodată în casă nici copil născut din flori, nici copilul altuia. N'am ascultat-o."

— ,,Rău ai făcut."

— ,,Rău. Păcat că nu este şi ea aci. E plecată la oraş cu lână, spre vânzare. Nădăjduesc însă, că veţi veni să-mi gustaţi strugurii la toamnă. Am numai tămâioasă, perlă de şaba şi şasela".

Ne-am luat rămas bun şi am pornit.

Abia ne depărtasem puţin şi ne strigă D-l Fănică să oprim.

Sosea spre noi roşu, pliciuindu-şi papucii prin praf.

— ,,Când trimeteţi după piatră?"

— „Duminică, des-de-dimineață".

— „Bine, întrebați de Voevod la stână."

— „Da, da".

Făcuseră caii câți-va pași, iar ne opri.

— „Nu știu dacă o veni Voevod sau Ali, căci de când i s'a întâmplat nenorocirea, e zăpăcit de tot".

— „Ce nenorocire?".

—„Nu știți? întrebă el apropiindu-se. Poate nu erați încă la Hasiduluc, când cu furtuna de săptămâna trecută. Nu am văzut așa potop de apă, așa bubuit de tunete și limbi de foc pe cer. Mi se părea că se prăbușește pământul."

— „Și ce s'a întâmplat cu Voevod?"

— „Băiatul lui, cu nevasta și argații, se întorceau tocmai dela prășitul porumbului, spre înserate, când a'nceput vijelia.

Poposiseră în drum, adăpostiți sub căruță, pân'o trece. Cum ședeau ghemuiți, ea răzimată de șina roatei, el cu amnarul... în mână să-și aprindă țigara, poc... un tunet mai grozav ca toate, în urma căruia a căzut o mare de flăcări în zare. Am văzut-o și eu cu ochii mei din bătătură. I-a trăznit pe toți. Au murit amândoi pe loc. Argaților le-a pârlit doar unuia obrazul, altuia brațele și pieptul.

Și nu numai ei au pățit-o rău.

La Mamencea au murit 7 inși, la Topraisar 3....

N-am mai auzit.

Cuvintele i se pierduseră. Vizitiul nerăbdător dase drumul cailor.

Părăsind Calea Bazargicului, am luat-o 'printre holde spre movilele din care nu se vedeau decât vârfurile ascuțite, căci de jur împrejur cât cuprindea ochiul era o mare de spicuri argintate, mlădiate de vânt.

ALI DIN BALCIC

Ali cocoşatul este trepăduşul Balcicului. Toţi îl cunosc, toţi îl cinstesc, în curţile tuturor intră şi iese ca la el acasă.

Abia sosiţi la Vila ,,Maria" vilă cu ochiurile mari de sticlă şi cu terasele bătute de valuri, cât a zărit oaspeţi noi, s'a înfiinţat.

Ne-a urmat pas cu pas de dimineaţa până seara. Chiar în timpul mesii, dispreţuindu-ne mâncarea, aştepta picior peste picior, aşezat pe zidul de piatră din faţa sufragerei, să-i dăm însărcinări şi la fiece clipă i s'au dat.

— ,,Auzi, trece turcul cu sacaua din Ak-Bunar. Ali chiamă-l!".

— ,,Ali tot stai degeaba. — Fă ghetele."

— ,,Ali, du-te la Cara-Miti şi vezi dacă are deseară lufferi proaspeţi."

— ,,Uite a luat-o broasca ţestoasă pe scări. — Ali aleargă după ea."

Ali în sus, Ali în jos,—le face toate repede şi pe tăcute. Cel mai meşter este însă la curăţitul încălţămintei. Ca sfârleaza îi merg periile în mâini,—caraghios din cale afară. E caraghios şi tot deodată este ceva copilăresc şi bătrânicios într'însul, care ţi-l apropie.

Dacă n'ar purta fesul ca să-i destăinuiască obârşia, după gura vecinic întredeschisă cu dinţii gălbui şi laţi, după ochii de cărbune şi faţa castanie, după îmbrăcămintea prea ticluită pentru un băiat de seama

lui; pantaloni negri vărgați, haină de dril albă și pantofi bine lustruiți l'ai crede un țigănuș lăudat din mahalaua Bucureștilor.

Dar cât de oriental este din fire Ali! Orice mișcare; orice pas e făcut în vederea bacșișului. Il pândește cu surâsul pe buze și dacă nu vine, sau vine sub 10 lei, se posomorește, te privește încruntat, gata să ți-l arunce înapoi.

Și cu toată lăcomia de bani, e cinstit. Niciodată nu lipsește nimic de pe urma lui Ali. Are înăscută în el, cinstea musulmanului.

Când spre seară, am pornit-o să cutreerăm coasta și i-am zis: „Ali arată-ne Balcicul". Ne-a purtat peste tot, ca un cățel credincios, când în cap când în coadă.

Ne spunea pe unde treceam, ale cui erau casele, unele vopsite, în fețe aprinse, dărăpănate, altele noi, albe, care nu păstraseră din orașul lui Allah, decât acoperișul de olane cu strașina lată și nelipsitul smochin sau migdal din curte. Ne-a purtat prin mai multe geamii; în port, printre corăbiile părăsite pe mal și magaziile deșarte, magaziile unor vremuri de belșug; ne-a purtat prin fața fântânilor cu izvor țâșnit din zid, din care-și umpleau turcii bătrâni butoaele atârnate pe spinarea măgărușilor.

Nu ne-am oprit decât la cofetăria lui Mahmud, să bem din vestita cafea.

Ali însă și-a ales dulceața de smochine. A luat-o la masa de alături singur. Urmându-ne apoi drumul înainte, ajuns la o scară repede și strâmtă, în trepte de piatră, ne-a strigat: „Vreți să vedeți casă vechie, adevărat vechie?"

— „Vrem".

Ne făcu semn să urcăm scara. Sus la poartă bătu din ciocan cu îndârjire — până îi deschise un bărbat

înalt, chipeş. Păşind în grădiniţă, nu te mai credeai în inima Balcicului. Era o palmă de loc năpădit de verdeaţă şi închis cu bolovani de jur împrejur. Printre trandafirii de dulceaţă în floare şi bălării eşia turbanul unui mormânt, turcesc. Mai departe pe creaca migdalului atârna aprins, un felinar de fier ţigănesc.

— „Aci este îngropat Hagi Skender", spuse Halil, păzitorul conacului. Stăpânul nu era acasă şi am putut cerceta în linişte, odaia lui Halil, unde-şi alăpta soţia băeţelul, iar sus, celelalte două odăi şi micul pridvor ca şi grădiniţa, adevărate jucării de copil, cu tocurile largi, deschise către mare, fără giurgiuvele, fără uşi.

Inăuntrul avea tot dichisul, tot farmecul căminului musulman; — divanurile înguste dealungul odăii, baia de aburi pitită în zid, rogojină pe podeală, covoare şi listimele pe pereţii şi pe mesele joase, aproape la pământ. Coborîndu-ne iar în curte, ne-am odihnit pe o lespedă, la poartă.

— „Cine era Hagi Skender?" Am întrebat pe Halil, ce ne întovărăşise şi ne da lămuriri într'o românească curată.

„Un om mare, un sfânt. Altceva nu se ştie. Intră lume multă la noi din Balcic şi din împrejurimi şi felinarul nu-i stă niciodată stins."

— Nu a fost aşa mare ca Az Yazală Sultan din Teke, am rostit.

— „Eu crez că a fost".

— „Eu nu cred, judecând după mormântul lui uriaş. E aproape cât o moschee, aproape cât moscheea de alături şi spuneau sătenii din Ala Klissi, că atâta mulţime îl cercetează! Spuneau că stau bolnavii câte trei zile dearândul înăuntru, nemişcaţi, nemâncaţi".

— „La Az Yazală, Sultan, numit de creştini Sfântul Atanasie, cu toate că era get-beget turc, vin şi din

celelalte neamuri, ortodoxi şi catolici, de lasă câte o sdreanţă legată de copacul din faţa mormântului. Şi pe toţi îi vindecă sfântul, fără deosebire de Dumnezeu.

Aci se perindă numai credincioşii lui Mahomed. Hagi Skender e numai al nostru."

Ne-am luat cu părere de rău rămas bun de la conacul hagiului.

Eşiţi în stradă, am băgat de seamă că Ali numai era printre noi. Tocmai sus, pe plaiul vârfurilor stâncoase, ce se înalţă ca două căpăţâni de zahăr în mijlocul oraşului, am auzit un glas chemându-ne. Era cocoşatul pe râpă. „Ce faci acolo?".

Imi arătă bazmaua albă, pe care strânsă de căpătâi, o legăna într'o mână. Coborî jos şi deschizând-o desvălui patru broaşte ţestoase: Una mare şi trei mici.

— „Mama şi puii", spuse.

Ghioaca lor era încrustată pe spinare cu linii verzi, în pătrate regulate. Când îşi scoase mama capul şi picioarele, pocite, Ali le închise iar în bazma: „Cumperi?"

— „Cât?".

— „80 bătrâna, 40 copiii."

— Glumeşti. Nu face nici sfertul din cât ceri. Dacă vrei aşa, bine, dacă nu, du-te aiurea de le vinde."

Ali mi-a aruncat atunci o uitătură încruntată, uitătura lui, când nu-i dădeau bacşişul aşteptat şi a luat-o repede la vale.

Dar şi eu repede, atrasă de priveliştea dimprejur, mi-am întors gândul dela cocoşat şi dela broaştele lui.

Soarele la asfinţit, ştersese poalele Balcanilor, munţilor albaştrii din zare, tăiase apele limpezi, de smaragd, ale mării în dungi, în valuri, tot mai închise.

Acum spulbera lumină de aur pieritor asupra orașului cățărat pe coastă în terase de piatră cărămizie, dela Tenha-Iuvah, palatul abia întrezărit printre grădini, al Reginei, până sus pe povârnișul pustiu cu mahalaua Tătarilor și cu Țigănia, rămășițe încă neatinse ale Balcicului de altădată, ale Balcicului care se duce și el.

VACA RUJIȚA

A început secerișul.

Din muncile dela țară în nici una nu e atâta viață, atâta veselie.

Nu mă săturam să privesc azi dimineață dela fereastră, secerătoarele învârtindu-și aripile, coasele culcând pologul la pământ, muncitorii legând snop lângă snop, în câmpia de aur.

Odată cu secerișul a 'nceput seceta cu tot alaiul ei de muște și de țânțari.

Când am coborît în grădină, mi-a strigat Gheorghe, argatul, care păzea vacile dincolo de drum:

— „A fătat Rujița!"

— „Ce a fătat?"

— „O vițea albă ca zăpada, cu pete roșcate".

— „Bine viu și eu s'o văd."

Peste câteva minute eram lângă șira de coceni, la adăpostul căreia sta Rujița. Am găsit-o așezată pe iarbă crudă, la soare. Alături, pe picioare încă tremurânde își încerca mica Reghină cei dintâi pași și făcea cunoștință cu lumea în care abia sosise.

Era ciudat să urmărești cum i se deșteptau unul după altul simțurile în contact cu natura. Mirosea lung florile, ierburile dimprejur, dar nu se gândea să le smulgă; în mersu-i inconștient își băga capul în coceni și nu știa cum să dea înapoi; dacă o înțepau muștele, se învârtea pe loc fără să le poată goni, fie cu urechile, fie cu coada.

Din când în când se apropia de Rujiţa. Aceasta o lingea, îi netezea părul creţ.

Gheorghe de pe grămada de pae râdea, privindu-le şi dânsul.

— „Puiu de om, zise, nu face pas un an de zile şi noi ne bătem joc de sărmana viţea, amu născută".

Pe când vorbeam sosise Alexandru Lăzărescu, cu pas grăbit, deşi cam şchiopătând.

— „Bună ziua, Domnule Alexandru".

— „Bună. A fătat Rujiţa?"

Se învârti puţin în juru-i şi adăogă:

— „Tare-i mândră viţica". Apoi ceru voe să stea lângă argat. Il cam durea piciorul beteag de pe urma reumatismului căpătat în război.

— „Viu tocmai dela hotar. A 'ngălbenit şi spicul ovăzului — aproape, aproape-i gata de secerat. S'au grămădit toate deodată.

— „Aşa e."

— „La nici-o moşie nu-i frumos ca la D-v. şi la noi. Au fost şi bine lucrate. Să dea D-zeu o ploicică porumbului şi eşim cu faţa curată."

— „Cu cine-l prăşiţi?"

— „Am luat şi noi soldaţi: un ţigan, un bulgar, doi ruşi, doi saşi, un ungur, trei colonişti — o adunătură de neamuri.

— „Muncesc totuşi bine împreună. Parcă n'ar fi atâtea firi deosebite."

— „Muncesc chiar dacă unul e mai molatec, cum e sasul. Ii prinde pe ceilalţi, fiindcă nu se opreşte din lucru de fel."

— „Niciunul nu lucră pământul ca românul şi bulgarul — glăsui şi Gheorghe — s'au născut cu sapa în mână."

— „Ba şi turcul e îndemânatec, i-am spus. Bietul turc! Il cam iau ceilalţi în bătae de joc şi el nu ştie de glumă, se supără."

Eri, un basarabean zicea lui Izet că bărbații la ei se îmbracă în șalvari, ca muerile.

S'a înfuriat Izet! Da cu sapa în dreapta și în stânga, de i se întorsese turbanul pe cap. I-a răspuns foarte bine basarabeanului:

— ,,Noi avem șalvari pentrucă așa e legea noastră dela Mahomed, dar la voi creștinii acum au început de haz muerile să se poarte ca bărbații. Du-te la Tekirghiol, la mare, să le vezi cum se plimbă în pantaloni."

— ,,In Ardeal, — grăi Alexandru — pe sas îl batjocorește românul mai mult. Pe spinarea lui pune tot buclucul, cum îl pune în Regat pe țigan. Au născocit glume peste glume pe seama-i. Cunoașteți p'a cu cioara?"

— ,,Nu."

— ,,Apoi să v'o istorisesc eu, că-i bună.

,,Un român a spus odată către un alt român:
— ,,Măi în anul ăsta eu nu-mi cosesc iarba de fel."

— ,,Pentru ce?"

— ,,Pentrucă vreau să iau fân dela sasu Mișu".

— ,,Apoi cum?"

— ,,Să vezi cum voiu face-o."

Toamna a fost frumoasă și lungă. Prin Noembrie tot frumos era. Românul a spus atunci iar către celalt român:

— ,,M'am dus la sas și am cumpărat fânu, vecine."

— ,,Cum făcuși? Mie mi-a zis că nu-l dă decât când cântă cucul."

— ,,Iată cum. Când mi-a zis, tot așa că așteaptă cucul, eu ce-am făcut? Am alergat la codru, m'am urcat într'un copac și dacă am văzut pe sas intrând în pădure, am început să strig încet: cucu! cucu! ca din depărtare. Sasu m'a auzit și m'am pomenit către seară cu el la poartă:

— „Incă văşine, am venit să-ţi vânz fânul. A cântat cucu azi." Am cumpărat fânul şi l-am dus acasă. După 20 de zile s'a pus un frig, s'a pus o iarnă, s'a pus o zăpadă. Incă începe sasu să-şi gate fânul. Se duce în grabă la român.

— „Incă, văşine, bună dimineaţa. Am venit să-ţi iau înapoi ce ţi-am vândut."

— „Vai, vecine, cum să-ţi dau fânu înapoi, dacă l'au mâncat vitele."

— „Bine, văşine, atunci mă duc să-mi iau puşca, să merg la pădure, să puşc cucu, unde l'oiu găsi, că el m'a minţit."

Porneşte sasu la codru, vede o cioară, o puşcă crezând că-i cucu şi se întoarce acasă repede, cu ea în mână mulţumit.

— „No, nevastă, încă am puşcat pe cucu. Să-l opăreşti, să-l găteşti, să-l mâncăm, să nu mai cânte altădată şi să mă păcălească."

— „Gheorghe, am grăit, nu e prea cald aici pentru Reghina? Arde soarele. Ar fi mai bine s'o muţi în grajd."

— „Aşa-i. Mă duc după căruţă şi viu mintenaş."

Când s'a întors Gheorghe, mânând căruţa înhămată cu un singur cal în dreapta oiştei, a luat binişor viţeaua, împreună cu Lăzărescu, şi au aşezat-o pe pae, înăuntru.

Ca muşcată de şarpe, a sărit Rujiţa în sus, s'a repezit spre odraslă şi a 'nceput a mugi tare.

In privirea ei, de obiceiu aşa de nepăsătoare, am citit în clipa aceia răsvrătire. Parcă ar fi vrut să spue:

— „Reghina nu este a voastră. Cu ce drept mi-o ridicaţi?".

GRĂDINA BULGARULUI PETROF

Grădina de zarzavat a bulgarului Petrof din depărtare pare o pată de verdeață pe malurile nisipoase ale lacului din Agigea.

Este toată încercuită cu adevărate râulețe limpezi, adumbrite ici colo cu câte o salcie.

Inăuntru lângă locuința stăpânului, mai mult bordei decât casă, roata cea mare de lemn, învârtită de doi bivoli, ridică din zori apa și o risipește în șanțurile de udat.

Pe la sfârșitul verii e frumoasă grădina.

De câte ori trec podul și intru prin ea, îmi place să o cutreer în lung și în lat. Ocolesc mai întâi răzoarele bine rânduite, unde cară, sapă, culeg zarzavatul muncitorii cu ziua, cei mai mulți coloniști olteni.

Privesc tulpinele încărcate cu roadele ciucure: ardei galbeni, ardei stacojii, bame, fasole, mazăre, pătlăgele vinete și pătlăgele roșii, privesc vrejii întinși pe pământ cu pepeni verzi, castraveți, dovlecei. In dosul casei sunt lanurile de zarzavat pentru iarnă, iar în curte stă grămezi marfa ce o pregătesc pentru târg, doi bulgari îmbrăcați în haine de dimie casnică și papuci.

Sunt slugile jupânului: Slave și Gospodin, plugari sadea. Deși abia știu a ceti și scrie, totuși sunt cei mai pricepuți la îngrijirea zarzavatului.

Cu ei își ține Petrof grădina, cu ei pleacă toamna în Bulgaria și se întoarce primăvara înapoi.

Banii strânși în țară îi aduc cu toții aproape neatinși acasă, căci vin de acolo cu tot ce le trebue, până și cu acul și ața de cârpit straele.

La oraș nu îi ispitește nimic.

Alaltăeri, când m'am oprit în fața lor, i-am găsit așezați pe rogojini, împletind funiile de ceapă.

Nu fusesem de câteva zile în grădină, dar nu știu pentru ce în ziua aceea mi se păru părăsită, poate unde niciun câine nu-mi eșise în cale și în locul stăpânului, pe care îl găseam vecinic printre coloniști, era fratele cel mic, Ivanciu. Dânsul ținea de obiceiu gheretа din piața orașului Constanța.

— „Azi am pătruns ușor până la D-voastră, — le spusei. N'am întâlnit niciunul din dulăi. Unde sunt de nu mă latră?"

— „Ursei a turbat și de teamă, i-a împușcat paznicul pe toți" răspunse cel mai vârstnic, Slave.

— „Jupânul unde e?"

— „La spital, în oraș."

— „Ce are?"

— „Rău ce are. Rău de tot."

— „Era sănătos mai deunăzi."

— „Sănătos, dar boala zăcea într'însul, de când l-a mușcat câinele."

— „L-a mușcat Ursei?"

— „Nu Ursei. O potae din sat, cu care ne-am pomenit într'o zi la ceartă cu ai noștri. Când a vrut jupânul să'o izgonească și s'a aplecat să ridice o piatră ca s'o asvârle după ea, lighioana s'a aruncat în dosu-i și după ce i-a înfipt colții în călcâi, a luat-o la fugă înspre sat. Fugea și tot ea cheltuia.

— „Am spus atunci stăpânului, zise de alături Gospodin, că trebue să fie turbată, dar și-a bătut joc de mine."

Slave urmă:

— „Mă mir şi eu că nu s'a temut mai mult, mai ales că în chiar noaptea aceea visase vis urât; se dărâma casa pe el."

— „Şi s'a dus la injecţii la Constanţa?"

— „Ce injecţii să mai facă după două luni de zile?"

— „A turbat aici?"

— „Nu era turbat de tot când l-am pornit. De trei zile se sculase cu dureri de cap şi se tot plângea că-l supără lumina de afară. Aşa că nu a eşit din casă. Şedea pe marginea patului nemâncat şi nebăut. Eri dimineaţa l-am găsit întins deacurmezişul pe pragul uşii şi cum îl priveam nedumerit ce să-i dau, mi-a cerut cu nerăbdare apă că moare de sete, dar abia a dus tinicheaua la buze, a aruncat-o înlături. Ii tremurau mâinile şi picioarele şi mai ales ochii îi erau înfiorători cu privirea lor neclintită, însângerată.

Abia atunci mi-am amintit de muşcătura câinelui şi l-am pornit repede la spital cu băeţii."

— „Groaznic sfârşit. A murit?"

— „Nu murise — spuse Gospodin — când l-am lăsat acolo. In drum ne-am luptat cu el să nu sară din brişcă şi nu s'a astâmpărat până nu i-am legat mâinile şi picioarele cu frânghii."

— „Groaznic sfârşit — zisei iar. Dacă se îngrijea dela început!"

— „Dacă nu murea, bre, de turbare, murea altădată de altceva" îmi tăie cuvântul Slave.

— „Şi acum cine stăpâneşte grădina?"

— „E cu nenoroc peticul acesta de pământ. De 20 de ani, de când muncesc pe el, s'au perindat patru stăpâni.

Unul vine, altul pleacă, dar grădina tot grădină rămâne, zarzavatul tot zarzavat creşte"...

PRIN CURTE

Fac argaţii chirpici. E mare mişcare prin curte. Dumitru şi Adam cară cu butoiul într'un colţ al bătăturii, apă de la fântână şi stropesc mormanul de pământ amestecat cu pae. Izet înfundat înăuntru până'n genunchiu, mână calul legat de un stâlp ce calcă şi plămădeşte noroiul, pe când Aşim îl aduce cu roaba şi-l descarcă lângă Mureşan şi Ion Colonistul.

Cei doi argaţi îl mai frământă odată cu pumnii, îl toarnă în tipare şi-l scot cărămidă.

Lângă ei, aproape nemişcat, toată după amiaza a stat Petre, băeţelul logofătului, abia de trei ani, cu mâinile în buzunarele nădragilor, ochii albaştri, mari deşchişi. Privea glodul, privea chirpiciul, înşiruit ca plăcintele pe iarbă, îi privea pe toţi cu jind, fără să îndrăznească să se pue şi el pe muncă, fiindcă ştia că-l bate Catiţa, când îl prinde făcând vre-o prăjitură sau ţopăind prin băltoacele curţii laolaltă cu raţele.

Aşezată spre seară pe banca din grădină, nu puteam ceti de zgomotul muncitorilor.

După câtăva vreme, mi-am lăsat cartea şi m'am apropiat de ulucă. Mureşan istorisea că în Bucovina nu se clădeşte cu chirpiciu.

— „Din ce face casă?" întrebă mirat Aşim, care tocmai sosea cu roaba încărcată.

— „Din bârne. Avem lemn de prisos şi nu ne pierdem vremea cârpind la ziduri. Acolo omul are

de muncă tot anul, nu ca la voi, 2—3 luni la câmp şi celelalte luni să şează la poartă în iminei, fără măcar să-şi ia câte o carte în mână, ca boerii, să mai citească".

Şi privirea-i merse pe furiş către mine.

Ion rosti:

— „Dacă am citi toată ziua, când n'avem de lucru, apoi ce odihnă ar mai fi! Dimpotrivă, eu mai uşor fac 100 de cărămizi, decât să silabisesc o foaie din carte."

— „Fiecare meseria lui — grăi cu filosofie Aşim — Eu ştiu muncesc numai cu mâinile. Nu ştiu citesc, nu ştiu gândesc, gândeşte logofătul pentru mine. Nu e bine aşa? Fiecare meseria lui."

Argaţii râdeau.

Ion se plecă spre Mureşan.

— „Prost e!"

— „De loc. Face pe prostu, dar e băiat deştept şi de treabă. Cu el mă potrivesc mai bine decât cu voi. Cuvântul lui, e cuvânt, nu e...".

— „Ia spune, Bucovineanule, îi tăie Izet vorba din depărtare, oprindu-şi calul din mers. Pentru ce ai venit şi veniţi toţi să vă îmbogăţiţi la noi în Dobrogea asta cu chirpici, dacă e mai bine în Bucovina ta cu lemne."

— „Eu am cu ce trăi la mine. Am 25 jugăre şi casă."

— „Atunci pentru ce ai plecat?"

— „Nu de bună voie."

Se opri puţin.

— „Pentru ce am venit în Dobrogea? Pentrucă aşa mi-a fost nenorocul."

— „Care nenoroc? Sau nu poţi să ni-l spui?"

— „Ba pot. Nu-i nici-o ruşine, iacă vi-l istorisesc pe dată."

După ce-şi răsturnă tiparul începu:

— ,,Când mi-a murit maica, eram încă la miliţie. Abia mă întorsesem, s'a înecat şi taica în Bistriţa. Taica era vâslaş, adică umbla pe râu, cum umblă aici oamenii pe mare, dar nu în caice. Umblă pe plute, făcute tot din bârne. Pe puţine râuri poţi merge ca pe Bistriţa. Alocuri e largă cât Dunărea. La noi însă curge între două ziduri de stânci şi fundu-i e tot numai stâncă. Ferească-te Dumnezeu să te izbeşti de el, cum s'a izbit pluta taichii, într'o zi de vijelie.

I-am căutat trupul peste tot locul, am întrebat de el în satele dealungul apelor, până-n Bicaz, fiindcă toţi îl ştiau pe vâslaşul Pavel din Vatra Dornei. Dacă cineva l-o fi întâlnit vreodată 'n cale, nu l-a mai putut uita. Era înalt cât un munte şi drept cât bradul. Mustăţile şi le purta scurte, dar de sub pălăria cu marginile late, atârnau pletele pe cojoc mai jos de umeri. Să-l fi văzut de pe mal, cârmuindu-şi lopeţile cu braţele vânjoase, ţi se părea că niciodată nu l'or stăpâni valurile şi l-au stăpânit tocmai la petrele lui Toader.

M'am întors înapoi în casa goală, fără să-l pot găsi. Nu numai de urât am luat-o pe o soră mai mică la mine, dar şi fiindcă-i mâncase bărbatul zestrea. Aşa fusese şi voinţa taichii.

Nemernic, leneş, cum n'am mai văzut om, cumnatu mai degrabă murea de foame cu nevastă şi copii, decât să se bage argat, iar când muncea, vai de munca lui. Dacă nu ai suflet, să faci o treabă, mai bine lipsă.

Fără să ştie Maria i-am împrumutat, că-mi cerea mereu, azi un ban, mâine un ban, până ce mi-am pus moşia în amanet jidanului din Câmpu-Lung. In trei ani am ajuns la datoria de peste 200.000 lei, cu dobânda. M-a strâns cu uşa să plătesc. De unde să-i scot decât din vânzarea pământului? Am dat

25 de jugăre din 5o. Aş fi avut din ce trăi, dar de mândrie, de ruşinea vecinilor, m'am hotărît într'o noapte să plec în America şi fără să ştie sora unde merg, am pornit spre Bucureşti. In tren, cum îţi iese soarta în cale, stând de vorbă cu un birjar din Constanţa, şi dânsul bucovinean, m'a sfătuit să viu în Dobrogea. Zicea că cine nu a fost în stare să-şi câştige o pâine în ţară, nu şi-o poate câştiga în alta străină."

Mureşan tăcu.

— „Te mai întorci în Bucovina?" întrebă Aşim, care ascultase aşezat pe braţele roabei.

— „M'oiu întoarce în ziua când oiu strânge atâţia bani, cât să-mi cumpăr înapoi cel puţin jumătate din ce am vândut. Mai înainte nu. Dar mâine, poimâine, îi strâng eu, şi atunci... Calsalangeanà* Aşim, calsalangeanà! — şi făcea cu mâna salamalecul obişnuit turcilor.

Când m'am depărtat de argaţi, însera.

In curte paznicul lăsase slobode cele două viţele. Reghina şi Flacăra, simţindu-se deodată în largul lor, dădeau târcoale ca nebune, în salturi prin bătătură.

De jur-împrejur să puseseră să alerge căţeii şi mânzul scăpat din grajd şi Petre cel mic. Tot poşimdichiul era în mişcare şi tocmai intrau pe poartă muncitorii noştri la întors dela seceriş, unii grămadă 'n brişcă, alţii pe jos, coasa la spinare.

La coadă, ţinându-se de brâu, în latul drumului negru, vre-o zece dintre ei, cei mai mulţi cu căciula albă de basarabean, ziceau un cântec, pe care-l aud mereu seara prin bătătură după cină şi mă urmăreşte:

„Cată-mă, măicuţă, bine,
Cât mai sunt pe lângă tine,

*) Adio pe turceşte.

Că, dacă m'oiu depărta,
Mult ai plânge şi-ai ofta.
Câte păsări or cânta,
Pe toate mi-i întreba.
Şi nici una n'o să ştie
Că-s plecat la bătălie,
Numai cucu din pădure,
Cucu cu penele sure,
Ce-i şi el străin ca mine
Şi ne-o văzut tare bine,
Ne-o văzut în munţii Carpaţi,
Stam pe puşcă rezimaţi
Şi flămânzi şi însetaţi,
Chica unu, chica doi,
Chic'o mie dintre noi,
Chic şi eu l'apus de soare,
In iarbă lângă cărare.
Iacă vine o fată mare.
Şi-mi pune o lumănare,
Dar s'a dus şi m'a lăsat,
Fără pânză, ne'ngropat,
Plânge-mi, măicuţă, de jale,
Când n'oiu mai veni la vale,
Că n'avui de cruce parte,
S'am murit de voi departe".

Ceilalţi flăcăi de neam străin, le ţineau isonul, cântând numai viersul.

ARĂMARUL DIN KÜSTENGE

Tingiri, tăvi, lighene, ibrice, cazane mari şi mici, lustruite şi strălucitoare stau atârnate şi rânduite pe laviţele şi la geamul arămarului din Strada Atelierelor.

Când am trecut pragul uşei dughenii, în care abia te poţi învârti, îmi eşi repede înainte stăpânul. Sarchissian este armean din Asia Mică, fugit când cu prigonirea creştinilor. Are sprâncenile stufoase, dinţii laţi şi eşiţi, obrazul lung. E slab, grozav de slab.

— „Păcat că nu aţi venit mai de dimineaţă. Am vândut chiar adineaori un lucru, pe care îl pusesem la o parte pentru D-voastră."

— „Ce lucru?"

— „Un lighean argintat din Cadrilater. O minune. L-a cumpărat un Inglez."

— „Cu cât?"

— „Eftin. 2.500 lei".

— „Atunci nu făcea de punga mea."

Incepu să râdă.

— „Dacă punga D-v. e goală, ce să mai zic de a lui Sarchissian? Cât credeţi că am câştigat pe el?"

— „O mie."

— „Aşi! Abia câţiva lei."

Era întotdeauna acelaşi schimb de cuvinte între noi, aceeaşi luptă la tocmeală. El se văita că nu câştigă nimic, eu că-mi cerea prea scump şi oricât îmi lăsa din preţ, tot mi se părea că eram păcălită.

— „Am venit să caut un urcior de alamă sau de aramă.”

— „Nu am.”

— „Trebue să se afle aşa ceva printre vechiturile D-tale. Ia caută!”

— „Nu am.”

Dar pe când privirea îmi mergea de jur-împrejurul odăii în aflarea vasului, îmi puse deodată mâna pe braţ.

— „Stai — zise el — poate găsesc şi eşi pe uşa din dos.”

Rămasă singură am eşit şi eu în stradă să-l aştept.

Uliţa Atelierelor e lată şi împietruită cu bolovani. In faţa mea erau numai prăvălii de curelari şi caretaşi, care-şi ţineau risipite pe drumul trecătorilor roatele, fierăria, uneltele.

Intr'un capăt se zărea cofetăria vestitutului Rahat Bellavista şi în celalt capăt, pe un morman de bostani, un turc bătrân sta de vorbă cu un bragagiu, tava cu acadele şi sugiucuri în cap, doniţa într'o mână.

Neîncetat briştele, căruţele veneau şi plecau. Aproape toate se opreau la unul din caretaşi, fie că li se bătea un cui sau schimba vre-un arc, fie că rămâneau deshămate la atelier.

Negustorii şi băeţii alergau dela un muşteriu la altul.

In jurul meu aveam tot prăvălii, dar mai mici. Aveam la dreapta o tarabă de zarzavaturi, la stânga o brutărie ale cărei pâini, covrigi şi cornuri calde răspândeau un miros ispititor, iar la câţiva paşi jucau arşici doi băeţaşi, un turc şi un grec.

Strigătele şi râsetele lor umpleau strada.

Spre a se putea înţelege vorbeau pe româneşte. Deodată isbucni între ei o ceartă, o luptă crâncenă, sălbatecă. Se rostogoleau pe jos, pe pietre, prin praf,

când unul deasupra, când celalt, până ce tătarul își stăpâni vrășmașul proptindu-și genunchii în pieptul grecului, dinții înfipți în obrazu-i stacojiu.

Peste câteva clipe își luaseră veseli jocul înainte.

Auzind glasul armeanului în fundul dughenii am trecut iar pragul.

— „Nu este frumos?" zicea el.

Așezase pe masă un vas, mai mult urnă ca urcior, deși avea un singur mâner și capac. Era într'adevăr frumos, atât prin tiparul său antic, cât și prin alama-i învechită, albăstrie.

— „Nu este urât, spusei."

Nu voiam să-i arăt bucuria că-mi găsise ce visasem.

— „Câți bani?"

— „Dac'ar fi să-l prețuesc după inimă, v'ași cere mult, mult de tot, dar fiindcă țiu atât la el, nu vă cer decât 300 lei, cât să-mi cumpăr câteva țigări."

— „Pentru ce-ți este așa de drag?"

— „Pentrucă e singura amintire ce mai am de acasă. Când m'au pornit părinții din Van, cu armata rusă ca să mă scape din ghiarele păgânilor, mama mi l-a dat cu apă sfințită pe drum.

— „De unde ești, Domnule Sarchissian?"

— „De la Erzerum.

O văd încă pe mama la plecare pe o lespede, lângă poartă plângând. A rămas numai cu tata, prea bătrână ca să-și părăsească satul, oricât era de îngrozitor măcelul dimprejur. Imi strânsese în grabă câteva strae și ceva de mâncare. Eu am plecat copil, neștiutor că din clipa aceia voiu umbla rătăcitor prin lume, până am ajuns la Küstenge.

— „Și unde ai umblat?

— „Am stat în Rusia ani de zile. Când au înfrânt Bolșevicii pe Denikin, am fugit cu ai lui la Constantinopol, apoi în România, pe care o lăudau toți că e țară primitoare.

Așa a fost."

— ,,De cei de acasă mai știi ceva?"

— ,,Nimic. Le-am scris în zadar de mai multe ori. Trebue să zacă amândoi părinții în țărână acum. Pustie ne-a rămas casa, pustie o să rămâie și prăvălia asta când oiu muri..."

— ,,N'ai pe nimeni aici?"

— ,,Pe nimeni. De aceia mă despart de tot ce-mi este drag. De aceia vânz și urciorul. Mai mulțumit sunt că-l știu la D-voastră, în culă, decât în mâini streine sau aruncat pe vre-un maidan."

Ochii i se umplură de lacrimi.

Ii dădui mâna, mișcată.

— ,,Lasă, Domnule Sarchissian. Ți-l păstrez eu. Să vii într'o zi la Hasiduluc să vezi ce bine îi stă pe ciubucul vetrei din sufragerie."

I-am numărat 300 lei și am plecat din dugheană cu vasul în mână, singura dată când am cumpărat ceva arămarului din strada Atelierelor, fără să mă fi tocmit, fără să-i fi tăiat cel puțin jumătate din prețul cerut.

HOŢI DE CAI

Pe şesul din jurul satului Hasiduluc, s'au ridicat şire de pae, şire lungi, iar coşurile vapoarelor de treerat răspândite pretutindeni fumegă încotro bat vânturile. Ele vestesc ceasul tuturor, ele sună chemarea lucrătorilor, când abia au început zorile să înroşească apele mării şi le sună plecarea spre casă, când câmpia intră'n umbra nopţii.

Tot după ele se ţin armanele dealungul vetrii satului.

Tocmai sosisem dela Eforie şi mă oprisem pe aria din apropierea culei.

Din cei 35 de inşi grămădiţi în ea, unii sus vârau snopii în tobă, alţii jos dau pleava în lături, umpleau sacii, clădeau şira, aţâţau focul. Carele veneau şi plecau.

Toţi lucrau fără răgaz şi în grabă mare, parcă în acelaş timp, în aceiaşi măsură cu bătăile pripite ale motorului.

Intorcându-mi-se deodată gândul iar la ţărmul ce lăsasem în urmă, la nisipul mării, înfipt cu corteluri în feţe aprinse, cu femei, bărbaţi, copii, întinşi la soare, străduindu-se să strecoare lungimea zilei în nemişcare, am avut impresia că venisem de pe altă lume, decât aceea ce-mi sta înainte.

Niciodată nu am înţeles ca atunci schimbarea adusă în firea omului prin cele două munci: a creerului şi a braţelor.

Una îi istoveşte trupul şi îi îmbătrâneşte de mic sufletul, vecinic frământat şi nemulţumit.

Alta îi păstrează până moare, tinereţe şi veselie de copil, vlagă şi nădejde în ziua de mâine.

Lângă mine privea şi Moş Matei. Moş Matei era cel mai bătrân unchiaş din Hasiduluc şi din împrejurimi. Apropia suta, deşi spatele îi era încă drept şi pasul bun. Numai vederea şi-o cam pierduse, dar mintea-i era vie şi îi plăcea să vorbească despre trecut, despre oamenii de seamă ce cunoscuse, despre războiul independenţii, în urma căruia Domnitorul Carol îi atârnase pe piept crucea de fier, de care nu se despărţea, după cum nu se despărţise nici de iţarii lui de Oltean băgaţi în bocanci şi zeghea de dimie neagră.

L'am întrebat ca să-i spun o vorbă bună: — ,,Ţi-ai sfârşit cu armanul?"

— ,,Il începe băiatul mâine, căci nu mai pot munci ca'n vremuri, când îmi aram singur 10 pogoane cu boii mei, cât erau de scunzi."

— ,,Crez că faceţi orz în anul ăsta?"

— ,,Până nu l-oiu vedea în sac, nu ştiu."

Tăcu puţin şi adaogă:

— ,,Ia să vă spun ce m'a învăţat taica pe vremea când eram copil.

Intr'un an grânele răsăriseră dese ca părul. Era verde ogorul de-ţi lua ochii.

I-am zis:

— ,,Ei, taică, în vară avem bucate frumoase. Ai văzut cum a'ncolţit grâul?"

— ,,Ce grâu, băete?"

— ,,Păi cel pe care l-ai semănat acu o lună."

— ,,Ăsta nu-i grâu. Asta-i iarbă pentru vite. Mai târziu om vedea."

Când a crescut de se pierdea omul într'însul, iar i-am spus:

— ,,Uite, Taică, cât de înalt e. Tot nu este grâu?".

— „Nu e , băiete. Dac'ar veni un foc, cenuşe s'ar alege din ele. Acu e numai pae."

A' mai trecut cât a trecut, a dat şi spic, un spic bogat. Am rupt unul şi i l-am adus.

— „Dacă nici asta nu o fi grâu!".

— „Nu-i, băete, că de l'o bate grindina, e bob pentru ciori numai".

In sfârşit când l-a secerat şi l-a băgat în saci, m'a chemat şi mi l-a arătat:

— „Vezi, ăsta-i grâu".

Pe când vorbeam, cu Moş Matei, îmi şopti la ureche Costandina lui Stere.

— „Aţi auzit ce a păţit Sandu Dragomirescu?"

— „N'am auzit."

— „Apoi duceţi-vă acolo pe mirişte să vă istorisească el."

Intr'adevăr, am găsit pe Sandu lângă carele desjugate, aşezat pe jos, faţa ca de pământ, şi pieptul cămăşii numai zdrenţe. Il înconjurau mai mulţi săteni.

Făcându-mi drum printre ei, l-am întrebat ce i se întâmplase.

— „Era să-l omoare, răspunse bătrânul Dragomirescu. Numai mâna Domnului l-a scăpat."

— „Cine era să-l omoare? Ia spune, Sandule?"

— „Intrasem în porumbii noştri, colea, la întorsătura drumului, către Agigea.

Pe când tăiam coceni să dau la boi, zării la picioare o coadă de biciu. Pun mâna de o ridic şi cum trăgeam de ea, că nu se mai sfârşea, ca din pământ îmi iese înainte un om."

Se opri puţin şi scoase un oftat lung.

— „Atâta spaimă am avut! Mi s'a părut un uriaş, cât vrejul porumbului. Dar privindu-l mai deaproape, mi-am dat seama că nu era aşa de înalt, era poate chiar mai mic decât mine."

— „Şi ce rost avea biciul?"

— „Sfârcul biciului era legat de piciorul tâlharului, ca să-l scoale din somn. Ştia el, că cine o da de coadă, o ridică şi-l trezeşte."

— „Şi ce ţi-a făcut?".

— „S'a răstit la mine: „Ce caţi aici?".

— „Am venit să tai coceni."

— „De unde eşti?".

— „Dela maşina boerului."

— „Cum îl chiamă satul?".

— „Cumpăna."

— „Minţi. La mine scrie Hasiduluc."

N'apucai să-i răspunz şi începu să-mi tragă palme, să-mi sfâşie cămaşa cu ghiarele. Deodată mi-am venit şi eu în fire.

— „I-a stai, mi-am zis, să-i arăt cine-s", că vezi cuţitul de măcelar dela brâu nu-l trăsese şi nici nu l-a tras."

M'am aruncat pe el ca un bivol. L'aş fi răpus dacă aş fi izbutit să-l trântesc, l-aş fi strâns de gât până da ortu popii, dar, spre nenorocirea mea, când am ridicat piciorul să-l lovesc în burtă, m'a apucat de el şi am căzut în lături. Cât m-am simţit slobod, am şters-o, nici nu m'am uitat îndărăt, să văz dacă mă urmăreşte.

— „Ce să te urmărească, zise Adam râzând — o fi fugit şi el ca epurile în partea cealaltă, că dacă am mers noi toţi cu Domnul Ion, de am înconjurat porumbiştea, nu era pui de om într'însa. Am găsit numai în locul unde s'au bătut, unde erau vrejii la pământ, o funie lungă şi un biciu de vre-o 4—5 metri."

— „Vorbea bine româneşte?"

— „Zău, dacă mai ştiu. De frică nici nu-mi dau seama; ce ştiu e că purta şapcă vărgată cu albastru pe cap şi brâu lat alb şi că dacă şi-ar fi scos cuţitul, acu eram pe lumea alaltă."

— ,,Doamne, Doamne!" se văita iar Petre Dragomirescu, făcând semnul crucii.

— ,,Lasă, Moş Petre, că nu i se întâmpla nimica. Nu vedeţi după funie şi biciu că era hoţ de cai? — rosti Clement. Acu e vremea lor, acu umblă ei mai mult, când stau caii slobozi noaptea în jurul ariilor, şi când se pot ascunde mai bine prin clăi şi prin porumbişte."

— ,,Şi la noi dau târcoale în timpul treeratului, zise Adam, dar se pitesc mai ales prin stufurile lacului Razim. Cât sunt ele de mari, nu-i chip să-i prinzi. Uneori scapă prada şi întâlneşti caii furaţi, cari, cu ştreangurile rupte, aleargă, aleargă, vin până-n Sârnăşău şi punem mâna pe ei.

In toamnă au intrat noaptea la Hogea din Babadag, în curte, câţiva borfaşi. Au scos liniştit 7 cai din grajd şi au plecat. Bietul Hogea îi privea dela geamul cu gratii de fier şi nu se încumeta să iasă din casă.

Caii au fost găsiţi tocmai dincolo de Tulcea, la nişte geambaşi ţigani.

— ,,Cu funia ce fac?" — întrebai.

— ,,Cu funia îi prind. O ţin doi inşi de câte un căpătâiu, mână calu cu biciu şi îl înconjoară cu ea, de-l apucă aproape. Au şi ei meşteşugul lor".

— ,,Hoţi de cai, hoţi de cai, dar dacă te întâlnesc în cale, tot te omoară", mormăi Moş Matei. Despărţindu-mă de ei, am plecat în tovărăşia logofătului şi a lui Adam. Pe când îşi istoriseau alte pungăşii din împrejurimi, eu nu-i ascultam. Se petrecea în mine ceva straniu.

Simţeam o nelinişte ce n'o puteam potoli şi pe unde treceam, la lumina lunii pline, în dosul clăilor, prin desişul porumbilor, dealungul zidului de piatră, pretutindeni vedeam umbră de oameni, vedeam umbra hoţului de cai.

R U S N I A C E L E

Rusniacii de pe malurile Dunării sunt un neam deosebit de celelalte neamuri din Dobrogea.

Nu au înfăţişare anumită: unii sunt oacheşi, alţii bălani. Mulţi seamănă a Mujici, mai ales bărbaţii cu barbele mari nepieptănate.

Nu au nici tembelismul musulmanului, nici apatia rusului, trec drept habotnici, cei mai habotnici dintre ortodoxi.

Sunt veseli, cheflii, totuşi la muncă sunt straşnici, deaceea sunt atât de căutaţi vara.

Pe moşie anul trecut, turcul Ismail tocmise vreo 20 inşi dela Jurilovka, dintre care numai doi bărbaţi.

Ei făceau pe cărăuşii. La căratul porumbului pe arie, aduceau uneori 15 căruţe pe zi, încărcate cu vârf. Abia sosite, le descărcau şi plecau repede înapoi în trapul cel mare al cailor de stepă, barba fluturată de vânt.

Era ceva în făptura lor primitiv, care te îndemna să le cunoşti din obiceiuri, din suflet.

Intr'o zi am pornit-o pe jos către locul unde ştiam că muncesc şi am găsit doar câteva femei, toate cu broboada neagră pe cap, adusă pe faţă, pe gură. Numai ochii le rămăseseră descoperiţi şi de departe le luai drept turcoaice.

Purtau fuste cutate în feţe vii şi ciupag scurt, încreţit în jurul mijlocului.

M'am apropiat să le vorbesc. Dădeau din umeri şi râdeau că nu ştiau româneşte. Am stat câteva clipe de le-am urmărit munca.

Mergeau ca fulgerul, pe unde treceau parcă ar fi trecut un stol de lăcuste şi desghiocau porumbul altfel ca săteanul nostru. Aveau un cui mare cu care-l scoteau, iar frunzele rămâneau pe cocean.

Văzând că nu era chip să aflu ceva dela ele, m'am îndrumat către bordeiul în care dormeau noaptea să le văd cel puţin gospodăria.

La intrare şedeau cinci femei tinere, în stambă pembe, încălţate şi părul lins. Se vedea că se pregătiseră pentru a doua zi.

Una din ele, cea mai în vârstă, avea tipul curat mongol, — pe cap purta un bariş cafeniu, ca un bonet, pe care erau cusute mărgele în jurul frunţii „semnul femeii măritate", am aflat în urmă.

— „Ştie vreuna româneşte?" am zis eu către ele.

— „Aniuca, Aniuca!" strigară toate şi eşi din bordeiu o fată cu pieliţă albă şi roşie, cu trăsături gingaşe.

— „De unde ştii româneşte?" o întrebai, după ce ne strânserăm mâna.

— „Am fost trei ani la Iaşi."

— „Imi pare bine, că mă pot înţelege cu D-ta. Spune-mi pentru ce femeile rusniace nu învaţă româneşte? Ele trăesc şi muncesc în România".

— „Aveţi dreptate. Dar la Jurilovka toţi românii ştiu ruseşte—nu mai este nevoie şi chiar ţăranii vin la biserica rusească. Ei zic că slujba noastră este mai frumoasă."

Mâhnită de ce mi se destăinuia, am schimbat vorba.

— „Ia să vă văz gospodăria!"

— M'am apropiat de bordeiu şi am intrat. Când am văzut cât de murdar era înăuntru, m'am oprit pe prag. Avea un singur pat de scânduri, nici masă,

nici scaun — şi pe el erau îngrămădite plapomă, perne, haine, ghete, cioburi de oglindă, până şi pâine. Pe jos nu cred că fusese măturat vreodată.

Aniuchii îi fu ruşine, căci spuse:

— ,,Aici nu e frumos, să vii la Jurilovka la mine. Să vii la Sfânta Paraschiva — şi făcu semnul crucii — e târg mare, peşte, icre moi, de toate, pe nimic". Şi mă bătea cu mâna pe umăr.

Era plăcută, apropiată, fără să fie îndrăzneaţă.

Ne duserăm spre focul din faţa bordeiului, deasupra căruia era atârnat un ciaun.

— ,,Ce mâncaţi astă-seară?"

— ,,Nu ştiu, găteşte turcul; numai ceaiul e pe seama noastră."

Se strânseseră toate în jurul meu, vârlave, una din ele se plecă şi-mi smulse ciulinii agăţaţi de zeghie.

După ce îi mulţumii, întrebai pe Aniuca:

— ,,Cum se zice pe ruseşte ciulini?"

— ,,La noi..."

— ,,In Dobrogea se chiamă gherlici", îi tăie cuvântul Georgescu, păzitorul, care venise să se încălzească la foc. ,,Tot dumnealor, ruşii, ne-au procopsit cu ei. Se zice că înainte de războiul din 77 nu erau prăsiţi în ţară. Au fost aduşi de Cazaci pe coada cailor. Ca gherlicii sunteţi şi voi, ruzniacele, când vă agăţaţi de om, nu vă mai scapă din ghiare — adaogă râzând către Aniuca."

— ,,Ei, fiindcă gherlicii nu sunt buni, sunt rusniaci aşa e? Nu e adevărat. La noi la Jurilovka nu e ca la voi la Constanţa, tot câmpul numai ciulini; la noi câmpul e ca un covor de flori."

— ,,Se poate să fie aşa, spusei şi eu, căci Jurilovka nefiind pe malul mărei, este mai la adăpost şi cresc ierburile mai înalte. Poate nu bate nici vântul aşa turbat."

Aniuca dete din cap.

— ,,Tocmai acolo sunt vânturile cele mai grozave. Când suflă crivățul iarna se mișcă toate prin casă, dar nouă, ruzniacelor, ne place vântul. Dacă se oprește ne este urât fără de el, așa zice și cântecul: ,,I dieva ruscaia mladaia oschla spocanoi doushoi s liubinim ei vetrom v. pole."

— ,,Tălmăcește-mi-l pe românește."

— ,,Zice că: La o fată ruzniacă au venit odată trei pețitori, — soarele, gerul și vântul. Toți o iubeau deopotrivă, dar fata nu iubea decât pe vânt și din toți pe el l-a ales."

Ceilalți doi s'au supărat.

— ,,O să te căești, Sonia, a grăit soarele, că nu m'ai ales pe mine. La nunta ta drept răsbunare voi trimite arșiță așa cumplită, încât trupul tău, dela cap la picioare să se facă tăciune."

Dar fata i-a răspuns: — "Nu-mi pasă de arșița ta, soare. Alături de mine este neclintit vântul meu și dacă el adie, tu nu poți să mă faci tăciune".

— ,,O să te căești, Sonia — a grăit și gerul — că nu m'ai ales pe mine. La nunta ta, drept răzbunare, voi trimite frig așa cumplit, încât trupul tău de la cap la picioare să se facă sloi de ghiață."

Dar fata i-a răspuns:

— ,,Nu-mi pasă de frigul tău, gerule. Alături de mine este neclintit vântul și fără de el, tu nu-mi poți face trupul sloi de ghiață."

Și fata rusniacă a plecat cu suflet liniștit și cu vântul, iubitul ei, pe câmp."

— ,,Frumos — zisei, când sfârși Aniuca. — Mi-ai făcut poftă să viu la anul la Jurilovka. Lasă-ți numele la Georgescu, să-ți dau de veste."

Am plecat către movila dela hotarul moșiei. In drum trecând prin fața bordeiului lui Kurtnezir, l-am găsit la ușe, pe jos.

— „Bună ziua, Kurtnezir. Ce-ţi fac bostanii?"

— „Bine fac."

— „Mă aplecai şi privii în bordeiu. Era mai curat, mai lustruit ca niciodată."

— „Bravo. La D-ta e foarte frumos, nu ca la Rusniace."

— „Ele murdar şi stricat."

— „Pentru ce spui aşa, nu par stricate."

— „Nu stricat? Da pe Sali, da pe Acâ, da pe Ismail, cine a perdut vara asta? Ismail trei luni plecat de acasă. Perdut bani, perdut pământ, perdut tot."

— „Uite, — adăogă arătând cu degetul spre bordeiul femeilor, — a venit cu căruţa şi pleacă toţi la Küstenge."

Până luni şeade cârciumă cu ele, petreceri. Nu stricat?"

Intr'adevăr era o căruţă oprită la femei şi se urcau înăuntru, una după alta, se îndesau. Când porniră caii, începură toate laolaltă un cântec.

Am mai schimbat câteva cuvinte cu turcul şi mi-am urmat drumul spre movilă.

Apusul era în clipele acele o mare de foc, era jar aprins, a cărui vâltoare, stingându-se, cuprinse cu încetul cerul tot şi se întinse dealungul zărei, încercuind-o într'un inel de purpură.

Şi tot mai îndepărtat spre Constanţa, se auzea cântecul rusniacelor.

F L O R I A N

Dintre toţi băeţii ce veneau din sat să muncească cu ziua, niciunul nu avea farmecul lui Florian. Era mic pentru vârsta lui — 15 ani — dar îndesat la trup; ochii săi căprui îmi plăceau mai ales. Aveau aproape numai lumină şi gura-i mare parcă tot sta să râză.

Deşi nu tăcea o clipă, era vrednic, inimos ori unde-l puneai; de săpa, de rânduia grajdul, de căra apă plecând şi venind călare pe butoiu.

Nicăeri nu avea atât haz ca la arman, când în mijlocul ariei, lipit de stâlp, biciul în mână de două ori cât el, îşi îndemna caii cu glasu-i limpede şi răsunător. Imi amintea de povestea lui Andersen „Der kleine Klaus": — „Hue! alle meine Pferde, hue!" doar că Florian striga când „Hăi Murgule!" „când: „Hăi Fetiţo!" când „Hăi Trăilă!".

Ici şi colo mai trăznea şi sfârcul biciului în mânzul vânăt ce urma pas cu pas iapa.

Un cusur avea. Era obraznic din cale afară şi-i plăcea să poruncească dela mic la mare. E drept că-i ducea pe toţi şi toţi îl ascultau, începând cu Marcu şi Ion, argaţii ruşi, moi, fără de vlagă.

Cu fata logofătului se ciorovăia, mustrând-o de lenevia ei, că şedea toată ziua cu braţele încrucişate.

L-am auzit odată strigându-i:

— „D-tale, Domnişoară Vasilică, îţi place să mănânci prăjiturile d'a gata" şi tot el râdea de ce-i spusese.

Mai alaltăeri la mulsoarea vacilor, îl chemase lăptăreasa să păzească viţeii.

In fiecare seară merg să privesc pe Florica şi pe Rujiţa, întorcându-se dela câmp. Inainte merge Florica, albă cu pete roşii, în urmă Rujiţa, toată roşcată. Se îndrumează singure spre iesla din curte, îndesată cu pae, unde-şi au culcuşul de noapte.

In ziua aceia, Florian sta tăcut ca niciodată.

Şi eu eram cu mintea aiurea. Imi venise în gând, văzând paele băţoase din ieslă, dacă-şi mai reaminteau cele două vaci de obârşia lor, de zăvoaiele luncii Argeşului cu plutele uriaşe, dacă nu suspinau după pajiştele de muşeţel şi de sulfină. Şi cerul în clipele acelea, cu luceafărul tremurând în zare, îmi părea cerul dela Florica.

— ,,Aş vrea să vă spun ceva" — auzii glasul lui Florian lângă mine.

— ,,Spune!"

— ,,Aş vrea să mă luaţi cu D-v. la Bucureşti. Mama îmi este vitregă şi tata îmi ia toţi banii şi mă bate. Aş vrea să plec."

— ,,Bine, te iau. Dar cu învoiala părinţilor, vorbeşti?"

— ,,Nu."

— ,,Du-te de cere voie tatălui D-tale. Numai trei lucruri îţi cer: să nu minţi, să nu furi şi să asculţi."

— ,,Nu mint şi nu fur. De ascultat este uşor."

— ,,Inţelege-te cu părinţii" — şi a plecat voios acasă.

De atunci au trecut zile multe şi Florian nu s'a mai întors la muncă. A venit soră-sa şi ne-a spus că l-a bătut tatăl aşa de cumplit, încât a fugit.

Neapărat îl bătuse, când i-a cerut să vie la Bucureşti.

— ,,Unde o fi fugit? Pe ce mâini a căzut? Ce va eşi din el?" mă întreb adesea.

Mult îmi lipseşte glasul lui Florian în curte!

D I J M U I T U L

Zile după zile sătenii din Agigea şi din Hasiduluc au cărat porumbul la dijmuit, l-au descărcat pe aria din faţa şirelor de pae: în dreapta, al Turcilor, al Oltenilor, în mijloc şi al coloniştilor din Tulcea, în stânga. Insfârşit s'au aşezat cu toţii la clacă, căruţele desjugate lângă ei, caii şi vitele păscând răsleţite până departe pe miriştea dimprejur.

La întrecere le zbor porumbii din mână ca săgeata, roată spre teancurile dimineaţa de şofran, seara de aur.

Mulţumiţi de belşugul verii, mulţumiţi că şi-au văzut munca scăpată de arşiţa soarelui şi de bătaia grindinei, râd, glumesc, cântă până noaptea târziu. Câteodată e tăcere.

Atunci ştiu că istoriseşte unul vreo poveste şi merg şi eu s'o ascult.

Mai alaltăieri treceam printre ei. Numai mormanele lui Kiazim Gafar, lui Adem şi lui Aca Ibraim erau pustii, căci turcii aduc porumbul desghiocat gata. M'am oprit la Dumitru Verdeşilă. Nimeni nu avea teanc aşa înalt şi aşa lat. Se vede că se uitau coloniştii cu jind la el, deoarece când m'am apropiat, le striga mânios:

— „Acu vă pare rău că nu aţi cules cât mine, dar în vară când prăşeam de patru ori, vă băteaţi joc. Ziceaţi că-mi pierd vremea, că belşugul nu-l aduce omul, îl aduce Dumnezeu când dă ploaie.

Ei! a plouat la un fel la voi ca la mine sau nu?"
Ceilalţi tăceau.
Mai adaogă tot mânios:
,,Şi voi aveţi cu cine munci. Eu am pe Marioara neputincioasă şi copil de ţâţă. Aproape singur mi-am agonisit ce am azi."
Privirea mi se duse atunci spre femeia de lângă el să văz pentru ce o poreclise neputincioasă.
Se întorsese spre copilul din copae şi îl legăna.
Nu avea înfăţişarea celorlalte dimprejur, deşi trecută de timpuriu cum se trec femeile la ţară, totuşi era ceva mai spălată, mai albă la pieliţă şi ochii ei erau lungueţi cu sprâncenile îmbinate.
— ,,Verdeşilă, îi strigă Terente de pe fundul ariei, nu spuneai adineaoră: ,,Cum semeni, aşa culegi?" Tot astfel şi tu. Ai vrut muere dela oraş, cucoană din Bucureşti. Ţi-ai luat-o. Dacă te însurai cu o colonistă din Hasiduluc, poate făceai îndoit porumb."
Eu priveam faţa femeii, pe care niciun muşchi nu se mişcase cât vorbiseră între ei sătenii. Işi legăna înainte încet copilul ca şi când nu i-ar fi auzit.
Când bărbatul se sculă şi se duse cu Terente să strângă cocenii risipiţi de vânt dincolo de drum, m'am aşezat lângă copae şi am întrebat-o:
— ,,Pentru ce se plânge Verdeşilă că nu-l ajuţi?"
— ,,Nu mă dau înlături la nimic, dar nu pot să stau mereu la câmp. Trebue să mai văz şi de casă. Nu pot să trăesc cum trăesc ei în sat."
Pe când vorbeam se întoarseră Verdeşilă cu Terente. Acesta se vede că auzise ultimele cuvinte ale Marioarei, căci spuse: ,,Uite, Dumitre, să te învăţ eu un leac pentru nevastă. Să faci ca românul care întors odată acasă seara, nu găsise nici mămăligă fiartă. Nu i-a zis nimic, dar şi-a luat cojocul din cui, l-a pus pe spinare nevestii şi a început să-l bată. Dă-i cu ciomagul.

— „Na, striga el, cojoace, că nu mi-ai gătit nimic astăzi!"

Femeia striga şi ea: „Iartă-l, bărbate, iartă-l! Lasă că de azi înainte mă îngrijesc eu de tine!"

Şi de ziua aceia a fost mâncarea gata la vreme.

— „Eu ştiu una mai bună", rosti Marin Tănase dealături, un bătrân cu plete lungi şi barba cărunţită.

— „Ia spune, moşule."

— „Ci-că Domnul Isus şi Sfântul Petre cutreerau odată pământul. Făcându-i-se milă de femeea muncită peste măsură în căsnicia ei, cu bărbatul stricat, cu copii sburdalnici, Sfântul a spus către Domnul Isus într'o zi:

— „Doamne, pentru ce D-ta care iubeşti dreptatea, nu mai schimbi şi rostul femeii pe lume? Pune şi pe bărbat să se trudească şi să se jertfească, cum se jertfeşte dânsa, că unul duce viaţa prea uşoară, altul prea grea."

Şi Isus, ca să facă după placul Apostolului său, îl puse pe bărbat în locul femeii şi pe femeie în locul bărbatului.

După ce trecu câtăva vreme, plecară iar împreună pe pământ. Când ajunseră într'un sat (mai ştii o fi fost chiar Hasiduluc al nostru) spre înoptate, se opriră în faţa unei căsuţe, în care găsiră un sătean cu şorţul în faţă şi legat la cap cu tulpan, măturându-şi tinda.

Se rugară să-i găzduiască pe noapte.

— „Mă tem — zise el — mă bate nevasta când primesc oameni străini în casă şi o duc destul de greu cu ea şi aşa, că are o gură! Uite, vedeţi colo mâncarea de pe vatră? Se strică, toate se ard, fiindcă ea nu vine niciodată la vreme.

Stă până târziu, câteodată până aproape de zi, la cârciumă."

Domnul Christos a grăit către el atunci:

— Nu te teme, omule. Nu ţi se întâmplă nimic în astăseară. Noi suntem oameni buni la Dumnezeu, aducem numai noroc."

Şi i-a primit. Au luat cina împreună, apoi oaspeţii s'au culcat în odaia de lângă vatră, amândoi într'un pat. Isus către zid, Sfântul către margine.

Pe la miezul nopţii fură treziţi de ţipete şi răcnete. Era soţia care se întorsese beată lulea şi certa pe soţ că era mâncarea arsă.

Când îşi făcu ca de obiceiu raita prin casă, dete de Sfinţii, ce se prefăceau că dorm.

Ţin-te atunci! Se înfurie mai tare şi nici una, nici două, se azvârli pe Sfântul Petru, îi dete o sfântă de bătaie şi trecu iar în tindă.

— ,,Doamne, şopţi tovarăşului său Apostolul înspăimântat, schimbă repede cu mine locul, că dacă se întoarce şi mă găseşte la margine, iar mă omoară cu bătaia."

Domnul Isus aşa a făcut, cum a cerut Sfântul, dar iată că întorcându-se într'adevăr femeia, dată dracului şi băgând de seamă că erau doi în pat, nu unul cum crezuse întâiu, se aruncă să tragă o bătaie şi celuilalt, celui de al doilea care dormea înspre zid, şi acela era tot bietul Sfântuleţ.

A doua zi când au pornit dis-de-dimineaţă, în taină, amândoi drumeţii, cu toiagul în mână şi traista pe spinare, Sfântul Petru zise către Domnul Isus:

— ,,Doamne, mare dreptate avut-ai, când ai dat stăpânirea bărbatului în casă, nu femeii.

Schimbă, Doamne, cum a fost mai înainte că era mai bună chibzuială pe lume."

— ,,Nici toate ale Popei, nici toate ale doftorului," spusei eu sculându-mă. ,,Când merge rău o căsnicie, nu este vina numai a unuia. Fiecare este de vină cu câte ceva" şi am plecat.

Nori de plumb acoperiseră cerul peste tot şi sufla un vânt rece, tăios. Abia puteai înainta. Uneori te oprea din mers.

Deasupra culei, cât priveai cu ochii înapoi, plutea un stol de ciori. Băteau din aripi pe loc, sburau în dreapta, în stânga, neliniştite.

Se coborâră deodată în curte; abia ajunse jos, o luară iar în sus şi-şi urmară drumul înainte.

Croncănitul lor umplea văzduhul.

Tocmai atunci trecea şi Maria Ciobăniţa de la câmp spre casă cu snopul de coceni în creştetul capului.

Stete de urmări câteva clipe stolul pe cer şi plecă repede spre sat strigând către sătenii de pe arie: ,,Zor, băieţi, ne aduc bănănăile zăpadă.

B A I D O C

Baidoc a cârpit săptămâna trecută, toată ziua ceamurul din cămară.

Toată ziua, când cu mistria, când cu bidineaua a tencuit şi a drişcuit fiecare gaură, fiecare crăpătură.

— ,,Cuiburile de şoareci le-am astupat cu ciment şi cu sticlă pisată'', îmi spuse, pe când îi urmăream către seară munca migăloasă.

,,La D-voastră sunt numai de cei mici. La noi e grozăvenie. Pătrund şobolanii peste tot în casă, în şopru, în grajd şi ce ne dă spiţerul ca să-i stârpim' sunt numai bani cheltuiţi degeaba.''

— ,,Şi la administraţie sunt destui.''

— ,,Aici toate ar fi bune dacă nu am avea de războit ba cu şobolanii, ba cu lăcustele, ba cu ciorile, ca să nu mai vorbesc de muşte, de ţânţari, de purici...

Mai uşoară este viaţa în Someş, ori cât de mănoasă e Dobrogea.''

— ,,Dacă eşti din Someş, l-am întrebat, cum de te-ai pripăşit la Hasiduluc, unde sunt numai colonişti olteni.''

— ,,Am venit mai întâi să lucrez cu o ceată din Dej la calea ferată Bumbeşti—Petroşani. Acolo m'a cunoscut domnul Dumitrescu, moşier din Gorj, şi m'a luat ca logofăt la Curtişoara.''

— ,,La Curtişoara, la Culă?''

— ,,O ştiţi? Tocmai acolo.''

— „Atunci când treceam pe vremuri spre Cloşani şi mă opream deseori s'o cercetez, D-ta erai acela ce ţinea în vechiul pridvor boeresc fasole şi nuci la uscat."

— „Eu eram."

— „Nu era păcat?"

— „N'aveam alt rost. Apoi era părăsită. Domnul Dumitrescu şedea la Târgu-Jiu."

Tăcurăm câteva clipe.

— „Am stat la moşie şapte ani—urmă el. Ajunsesem omul de încredere al casei. In afară de plugar, eram şi tâmplar şi zidar, pentrucă ştiu de toate, chiar mobilă faină, cum zicem în Ardeal. Intr'o zi am primit scrisoare dela fratele meu din Murfatlar. Mă chema în grabă să clădim case pentru colonişti şi am plecat. Mi-a părut rău de stăpâni.

Ce să faci? Trebue să te duci unde ţi-e de mai mult folos.

Dela Murfatlar am trecut, tot împreună, la Hasiduluc. Am căpătat în urmă cu ajutorul domnului Dumitrescu, un lot de pământ şi aci am rămas.

Nu m'am întors în Someş, or fi 20 de ani.

Plecasem la 34—împlinesc la iarnă 55. O viaţă de om."

— „Nu ai decât 55 de ani?" întrebai neîncrezătoare.

— „Par mai bătrân? Atâta am."

I-ai fi dat peste 70. E drept că păr alb nu avea, totuşi în jurul ochilor erau numai zbârcituri şi trupul greoi abia se mişca, mai ales mâinile, cu toată dibăcia lor, lucrau încet, din cale afară de încet.

— „Cum spuneam, grăi iar Baidoc, după ce-şi mai netezi de câteva ori drişcuiala, fiindcă lighioanele sunt floare la ureche, te obişnueşti cu ele, aci toate ar fi bune şi mi-aş sfârşi traiul în linişte cu nevasta d'a doua, dacă nu ar duce sărmana luptă în casă cu

copiii din căsătoria d'ântâi. O fi uneori părtinitoare, dar nici copiii azi nu mai ştiu ca altă dată s'asculte de părinţi."

— ,,Tot aşa se plângea Bâră aseară. Târziu noaptea (noroc că era lună şi vedeai ca ziua) l-am găsit în poartă, jumătate porumbul din căruţă risipit pe drum. Il înjura şi-l strângea.

L-am întrebat ce s'a întâmplat.

— Ce să se întâmple? Cum zice zicătoarea la ţară: vai de părinţii, care ascultă de copii.

M'am luat după ei. N'au vrut în ruptul capului să ducem porumbul ce mai rămânea pe câmp în două rânduri. Mi-au umplut căruţa cu vârf... Acum fac de două ori munca singur."

— ,,Nici ai mei nu se supun.

Când e ceartă prea mare, eu o şterg la cârciumă. Acolo ne uităm noi sătenii de griji. Mai aflăm ce se perindă prin lume, mai vine unul, vine altul şi ne istoriseşte câte ceva, mai cântă lăutarii câte un cântec, râdem, bem. E veselie şi trece vremea, mai ales prin mahalalele Constanţei e veselie ca nicăeri. D-voastră nu cunoaşteţi mahalalele Constanţei decât în treacăt. Atâtea hanuri, atâtea cafenele deschise noaptea şi ziua se ţin lanţ. E o grădină de oraş poate şi din pricina străinilor de pe vapoare, ahtiaţi după chefuri."

— ,,In toate porturile e aşa. Marinarul stă puţine zile pe mal. Vrea cât stă să petreacă cât petrec alţii într'un an.

Dar mi se pare, Baidoc, adăogai privindu-i faţa puţin roşcovană, că-ţi cam place băutura ca marinarilor."

— ,,Zău, dacă beau mult de când m'a oprit doctorul. M'apucaseră arsuri grozave în piept. De atunci am rărit-o."

— „Cât bei pe zi?"

— „Un păhăruț dimineața, vre-o două la masă, seara la cârciumă vre-o patru-cinci."

M'a prididit râsul.

— „Atunci cât beai înainte, dacă ai rărit-o cu șapte—opt?"

Incepu și el să râdă.

— „Măsuram cu sticla, nu cu păhăruțele.

Să vedeți ce rachiu fac din tescovină! Uite am chiar în coșnița dela ușă o probă. Am adus-o Domnului Ion, c'ar vrea să mi-o cumpere toată pentru muncitori."

Până să-i răspund, se întoarse cu sticla în mână. Ii scoase dopul de hârtie și mi-o întinse.

— „Mulțumesc, Baidoc, m'am grăbit să-i spun. Nu beau. Imi dă ca dumitale arsuri".

— „Păcat. E tare ca focul. Măcar mirosiți-o."

Am mirosit-o. Intr'adevăr trebue să fi fost tare ca focul. Am mai stat câteva clipe și-am eșit din casă.

Cât eram lângă el. Baidoc nu lucra.

In curte am găsit pe logofăt, pe câțiva argați, toți grămădiți în jurul vacii Florica, trântită jos pe iarbă. Scotea un muget dureros, parcă plângea. Cati se văita și-și da cu pumnii în piept, ceilalți se întreceau, care s'o frece cu pae, care să-i lase sânge.

Toate fură zadarnice. Mâncase lucernă.

Dobitocul abia răsufla, când spuse Domnul Ion:

— „Geaba o chinuim, trage să moară." Apoi s'a apropiat și mi-a șoptit, se vede citindu-mi pe față ce simțeam în clipele acelea:

— „Mai bine nu stați aici."

M'am depărtat. M'am dus urmărită de gemetele Florichi, m'am dus tocmai în fundul ogrăzii dincolo de grădina de zarzavat și m'am oprit.

Mi-era rușine de servitori și de mine însămi de

zbuciumul ce-mi stârnise moartea unei vite din curte.

— „Nu e orice vacă. E vaca din Florica", mi-am zis, după ce m'am recules puţin.

Ea îmi întrupa grajdurile frumos rânduite, în care fusese aleasă dintre toate, malurile Argeşului cu ape line, casa părintească primitoare şi plină de veselie, Ea — îmi întrupa dealul cu cele două biserici.

Când m'am sculat şi am pornit înapoi, curtea se golise. Işi luaseră toţi şirul treburilor. Domnul Ion pleca la sfeclă, Cati îşi închidea cloştile, argaţii adăpau caii.

Am înţeles că murise vaca.

A G I G E A

Era într'o Duminecă.

Brişca noastră la trapul mic al cailor cobora spre Agigea.

Câmpul era deşert.

Cu cât mă apropiam de ghiolul lin, spălăcit, cu iarba cărămizie, pe malurile căruia poposea o turmă de oi, cu atât se întețea albastrul mărei.

Intrați în sat, am cercetat de locuința lui Hairedin, care ne poftise să ne oprim odată la el.

Gospodăriile la Agigea ca în toate satele turceşti sunt risipite pe întinderi mari şi seamănă una cu cealaltă; atât pentrucă sunt împrejmuite numai cu piatră necioplită sau ceamur, cât şi pentrucă zidurile, olanele, până şi pământul bătătorit din curțile lipsite de orice verdeață sunt de fața bolovanilor, ca de cenuşă.

Am ajuns însfârşit înaintea celei arătate de către băețandrii sburdalnici care păzeau gâştele lângă fântână.

Găsirăm pe Hairedin în poartă cu fesul pe cap imineii în picioare şi sub haină, brâu roşu.

Ne pofti înăuntru voios.

Hairedin are trei camere în şir, încăpătoare.

Tavanul e de scânduri şi pardoseala de pământ galben.

Intrarăm mai întâiu în tindă.

Pe zidul din față erau agățate tăvi mari, rotunde şi capace de aramă cositorită.

In dreapta şi în stânga, se aflau două vetre prin care se făcea focul în odăile de alături.

Iatacurile erau amândouă întocmite la fel: aceiaşi sobă de zid, dreptunghiulară, înaltă şi cu poliţă deasupra; aceleaşi sofale joase, acoperite cu perne cusute cât ţineau cei trei pereţi din faţa uşei.

Peşchire atârnau dealungul tavanului, în toate feţele, unul lângă altul.

Ne oprirăm cu toţii în iatacul din stânga şi ne aşezarăm jos, stăpânul casei ceva mai departe de noi, cu picioarele încrucişate sub el, răzimat în vârful degetelor.

Alături veneau, eşeau, se opreau să ne privească, copiii de toate vârstele.

Dela Hairedin la cel mai tânăr din odraslă, un nepoţel purtat în braţe de o femeie scundă, toţi aveau obrajii cu umerii eşiţi şi ochii înfundaţi în cap.

După câteva cuvinte de laudă pentru dibăcia femeii turce la cusut, am întrebat:

— „Domnule Hairedin, eşti tătar?"

— „Eu tătar!"

— „Ce deosebire este între turc şi tătar? căci deşi în ţară sunteţi ţinuţi tot una, înfăţişarea vă este alta."

El îmi răspunse:

— „Cum bulgar, sârb, franţuz, cu român creştin, aşa şi tătar, turc. Pentru toţi Mahomed. Atât."

— „Atunci numai Mahomed vă leagă, alte legături nu aveţi cu Stambul."

— „Puţin a fost cu Rusia. Acolo este capul. Acum bolşevici. Greu legături acolo. Strică tot obiceiu vechi. Creşte copii fără Allah.

La mine nu aşa prostie. La mine lege veche. La mine tot turcesc, mâncare turcească, haine turceşti. Uite cum Nepize soţia mea."

Tocmai intrase femeia cu copilul în brațe și sta rezimată de tocul ușei.

Purta într'adevăr îmbrăcămintea turcoaicelor de altă dată, tradiționala rochie vărgată cu șalvari, un tistimel în jurul șoldurilor și coadele pe spate. Umbla în casă numai în ciorapi.

Ne sularăm și îi deterăm mâna, apoi am poftit-o să șează lângă noi. Nu a fost chip.

Când am băgat de seamă, că turcul dădea din cap să o lăsăm în pace, am înțeles că păstrau și aci legea veche, că stăpâna să nu stea jos, în fața musafirilor înainte de a-i fi cinstit cu ceva.

Ne urmărea și dânsa convorbirea cu zâmbetul pe buze.

Insfârșit a bolborosit ceva pe limba tătară către soț, și dânsul ne-a tălmăcit, că ne poftește să luăm masa și să dormim la ei în astăseară.

In zadar le spuneam că nu era cu putință, că eram așteptați acasă, că vom veni altădată. Ne dădeau zor mereu să stăm, Nepize prin semne, Hairedin căutând să ne ispitească cu o ciorbă de pui cum n'am mai mâncat „à la Turca."

Văzând că nu izbutesc, ne-a întrebat ce dorim să luăm ca gustare: cafea, iaurt, pepene verde?

Am ales toți pepene.

Și ca în basmul arab al Sultanei „Șeherazada" în Aladin, deodată ne-am pomenit ca prin minune în față cu o masă rotundă, pe picior jos, acoperită cu un peschir frumos și pe ea, pe o tavă rotundă de aramă, bostanul tăiat în bucăți pătrate, fără coaje, o felie de pâine de fiecare și iaurtul într'un blid adânc din care am gustat dearândul, unul după altul.

Când am sfârșit gustarea, ne-am sculat cu gândul de plecare. Afară se lăsase amurgul. Dar până am ajuns să ne urcăm în brișcă, a trecut vreme. Hairedin nu știa ce să ne mai dea acasă. Insfârșit

a hotărât să ni se taie o pasăre. Şi iată că s'a pus tot neamul, afară de stăpân, femeie, copii să alerge după un biet pui, care săria prin curte, pe stradă, zbura din măidan în măidan să scape cu viaţă din mâinile ucigaşilor.

Sus, depe împrejmuirea de piatră, neclintit, cocoşul alb ca zăpada, pe picioare înalte şi cu creasta stacojie, privea parcă cu batjocură de neputinţa omului faţă de neamul păsăresc.

Am rugat pe Hairedin să se taie puiul făgăduit altădată.

S'a supus, dar tot a alergat în tindă să mai aducă un bostan pe care-l puse în trăsură la picioarele noastre.

Salamalec, mulţumiri. La întoarcere în satul Agigea, începeau să licărească luminile prin case.

Pieriseră gâştele şi copiii de lângă fântână.

Pierise şi turma de oi.

Singură luna se mai oglindea în ghiolul pustiu.

D A S C Ă L U L

Venind dela câmp, am găsit oprit la poartă pe învăţătorul Mirea, cunoscut prin satele dimprejur sub numele de „Dascălul". De 12 ani, de când predă cursurile primare la Musurat, spun sătenii de toate neamurile, că şi-a văzut numai de meserie, lucrând cu patimă în şcoală, ca şi în afară de şcoală, la plămădirea sufletelor atâtor generaţii de copii.

Scund, aproape atât de lat cât de lung, creştetul capului chel, nu are altceva deosebit, totuşi când stai de vorbă cu el, se desprinde din întreaga-i făptură, din ochi, din zâmbet, multă bunătate.

Numai când mi-au istorisit prietenii lui nedespărţiţi, învăţătorii din Hasiduluc şi din Lasmahale, împrejurări din viaţa lui Mirea, îi am descoperit sufletul. Imi istorisiseră de pildă odată că este invalid din 1916, dar invalid fără pensie, căci ducându-se să-şi reguleze drepturile, îl întâmpinase ofiţerul la care fusese îndreptat, cu:

— „Şi D-ta ceri Statului bani? Nu vezi cât de sărăcit a eşit din războiu?"

Cuvintele ofiţerului îl atinseseră. Işi băgase hârtia în buzunar repede şi lăsase locul altuia.

Rănile de care se tămăduise, dar care-l supărau mult, de câte ori se schimba timpul şi-l pătrundea vântul, le căpătase la Dragoslave. Se pusese pavăză căpitanului în clipele când îi căzuse o bombă la picioare. O schijă îi intrase în coapsa dreaptă şi alta îi sfâşiase plămânul stâng. Patru zile zăcuse pe mar-

ginea râului Dâmbovița, singur, cu dureri groaznice și când la țipetele lui s'au îndurat și l-a ridicat un camion, nu s'a trezit decât la Spitalul Militar din București. S'a luptat cu lunile între moarte și viață. Odată însănătoșit, un moșier milos l-a luat la dânsul administrator în timpul ocupației și la întoarcerea acestuia din pribegie, Mirea i-a dat moșia înapoi și bani ghiață, iar el a plecat sărac, cu nevastă și șapte copii să-și caute postul din învățământ. Nu l-a putut avea decât peste un an, tocmai la Musurat, aruncat pe malurile Mării Negre.

Dar toate aceste nedreptăți nu-i schimbaseră firea; nu-i stârpiseră avântul.

La sosirea mea, ședea rezimat de zidul de piatră, care împrejmuește cula, pălăria de pae și toiagul lângă el.

— „Ce vânt te-a adus pe la noi?" — l-am întrebat apropiindu-mă.

— Ertați-mă, nu știam că vă aflați la Hasiduluc, căci n'aș fi îndrăznit să viu așa nepoftit. Când nu sunteți aici, viu adesea de privesc cula oltenească, îmi amintește pe cea dela Câmpu-Mare și de câte ori o văd, plec mulțumit."

— „De atâta timp, de când l-ai părăsit și tot ai rămas cu inima legată de județul Olt?"

— „Tot. Poate nu mă credeți dacă v'ași spune că m'am înrădăcinat acum și de școala mea, cu toate că țara asta pustie nu-mi place. Niciodată nu m'am putut obișnui cu ea".

— „Te crez, deși nu te pot înțelege. După mine fiecare loc își are frumusețea, șesului, muntelui, dealului, oriunde te duci, le găsești alt farmec".

— „Nu zic că nu văd frumusețile pământului dobrogean. Ferească-mă Dumnezeu! Nu mă pot împăca cu lipsa copacului, la umbra căruia să te odihnești, să citești o carte, să-ți cânte primăvara și câte

o pasăre. Aci numai croncănitul ciorilor îl auzi ziua şi noaptea buhuitul bufniţei. Ştiţi cum o cheamă coloniştii pe bufniţă?".

— „Nu ştiu".

— „Privighetoarea Dobrogei au poreclit-o la început în batjocură şi acum i-a rămas numele.

Dar din toate cu ce mă pot împăca mai puţin e marea, cu frământarea ei gălăgioasă. La ce folos? Imi pare lupta valurilor cu ţărmul zadarnică că a lui Don Quichotte cu morile de vânt."

— „Fiindcă asemeni marea cu Don Quichotte, dă-mi voie să te asemui şi eu cu Ovidiu, căci numai el a rămas până la moarte cu gândul la Roma."

— „E lucru firesc. De care loc eşti mai legat decât de acela unde ţi-ai petrecut copilăria?".

— „Dacă-ţi place cula, vino s'o vezi înăuntru". Şi ne îndrumarăm către conac.

Urcă bietul Dascăl pufuind scara îngustă şi întunecoasă, din cat în cat.

Odată sus, când dete de lumina orbitoare a pridvorului, răsuflă adânc.

— „Aici este frumos să trăeşti" — zise el după ce privi de jur-împrejur.

Intr'adevăr, rareori văzusem şi eu priveliştea aşa limpede. Plouase în ajun şi toate reeşeau în feţe mai vii, mai desluşite.

La miază-noapte se întindea, pănă dincolo de Murfatlar, câmpia dunăreană, iar la răsărit dealungul mării argintii, se zăreau în şir, clădirile îndesate ale satului Techir-Ghiol, Carmen Sylva pe înălţime, Eforia, câteva pete albe. Apoi institutul de biologie şi acoperişurile roşii ale Sanatoriului şi conacului Costinescu. In stânga Hasiduluc, viile şi portul Constanţa, îmbrumate.

— „E şi bine pusă. Tot colţul ăsta parc'ar fi un

colţ de la noi, — grăi învăţătorul, arătând către sat — mai ales biserica şi casele ascunse prin salcâmi".

Ne aşezarăm jos.

— „Cum o duci cu şcoala?" rupsei tăcerea.

— „Până strâng copiii toamna, merge greu. Inchid şi eu ochii puţin, căci, de, nevoie au şi părinţii de ei. Incepe şcoala în toiul porumbului, dar socotesc că trag mai mult folos, când vor fi mari, din munca câmpului, decât din învăţătura râurilor din Africa".

— „E drept. Câţi copii urmează la Musurat?".

— „Vreo sută."

— „Mulţi Musulmani?"

— „Mulţi. N'am nici-o supărare cu ei. Copilul e copil. Mai târziu încep să se ivească năzuinţele fiecărei naţii. Asta nu mă priveşte pe mine. Eu ce caut, e să cunoască bine limba noastră şi să-i îndrumez astfel încât, să iubească pe români, stăpâni în Dobrogea, din moşi strămoşi. Altceva nu e cu putinţă. Sângele apă nu se face".

— „Tot aşa mă gândeam şi eu azi. Citeam o carte despre Napoleou al II-lea, depărtat de mic de orice îi putea reaminti copilăria şi ţara, crescut de cei mai mari vrăjmaşi ai lui Napoleon I, totuşi a murit urmărit de gloria tatălui său, chinuit de dorul Franţei.

Ce pildă mai bună putem avea, că sângele apă nu se face, cum o spuneai adineaori".

Dascălul stete câteva clipe gânditor, apoi adăogă:

— „Dacă nu aş fi prea îndrăzneţ, mi-aţi putea împrumuta şi mie cartea, când o veţi sfârşi?".

— „Cum de nu, chiar acum" — şi luând-o depe divan, i-am întins-o.

Pe când vorbeam intrase servitoarea cu ţigări, dulceaţă şi cafea.

— „Vă mulţumesc — zise Dascălul când i le pusei în faţă — nu obişnuesc cafea".

— „Cel puţin o ţigară".

— „Nici ţigară, o dulceaţă cu plăcere."

— „Vai! Domnule învăţător, D-ta nu ai nici-un viţiu. Inţeleg ţigara, că este dăunătoare sănătăţii, dar cafeaua ce strică?".

— „Altădată obişnuiam amândouă. Făcându-mi într'o zi socoteală, cât mă costau într'un an, m'am tămăduit de ele. Cu banii ce cheltuiam, îmi cumpăr acum mai degrabă cărţi sau dau încălţăminte unui şcolar desculţ".

Se sculă să plece.

Rămasă singură am urmărit de sus cum a trecut prin grădină, cum a eşit pe poartă, întovărăşit de lătratul câinilor din curte.

Umbla iute, toiagul sub un braţ, cartea sub altul, cu pas hotărît, cugetul liniştit că toată viaţa şi-a făcut datoria către şcoală şi către neam.

L A   P O T C O V I T

Aşteptam în faţa potcovarului Ghiţă din Constanţa. Imprejur erau zeci de căruţe ce-şi descărcau sacii cu grâne la magaziile de piatră dealungul străzii. Era o zi de zăduf, înăbuşitoare, adevărată zi de cuptor.

Aşteptam la umbra coviltirului de pânză al briştei, să li se schimbe cailor potcoavele.

— ,,Patru perechi alese pe sprânceană'' aşa le numise nevasta meşterului, aducându-le înşiruite pe drug, căci fiecare îşi avea rostul în cuşniţă. Ghiţă curăţa şi rişcuia copita, încălzea şi bătea fierul, potrivea ţintuia potcoava. Marghioala îl ajuta la toate, vrednică şi îndemânatecă. Ii întindea ba cuţitaiul, ba raşpelul, ba ciocanul. Alerga din când în când şi aţâţa cu foalele cărbunii.

Copiii, un băiat şi o fetiţă, doi ţigănuşi oacheşi şi cu păr creţ, ridicau unul câte unul cuele risipite prin ţărână şi le rânduiau pe tejghea.

Pe când le urmăream munca, veni şi Ion cărăuşul din Hasiduluc la potcovit şi trase căruţa lângă brişcă.

— ,,Ce te faci când o să fii mare?'' am întrebat pe băiat, care se oprise în faţa mea şi mă privea.

— ,,Ofiţer''.

— ,,Te-oi vedea tu ofiţer cum m'am văzut şi eu'' mormăi maică-sa.

— ,,Sunt ai D-tale?''

— ,,Ai mei.''

B A C I U L   I O N

Goşcoge-mi-te căciulă pe cap şi sarica pletoasă atârnând de pe umeri până la glezne, înalt, faţa trasă, cu ochii albaştri şi mustaţa roşcată, baciul Ion sta din zori până'nserate în mijlocul turmei, aproape vecinic în picioare, răzimat pe bâtă.

Rareori şedea jos, numai când mânca la nimiez mămăligă cu ceapă sau când scotea dela chimir cavalul şi zicea o doină întotdeauna aceiaşi.

Afară de Niculae, ciobanul dela Topraisar, ce se oprea câteodată pe la el în treacăt spre Constanţa, nu-l vedeai grăind cu nimeni, nici cu argaţii, de aceia îl porecliseră între ei: „ursuz".

Prin satul Hasiduluc nu călcase de şase luni, de când luase în primire turma, singura lui grije. Şi noaptea o veghea mai mult decât dormea.

De câte ori nu-i auzeam doina răsunând agale târziu, prin întunericul nopţilor de vară.

Atrasă de purtarea lui cindată, am încercat să-i vorbesc, să-l apropii puţin.

Răspundea la întrebările mele, dar nici-un cuvânt mai mult decât trebuia.

Atât am aflat: Că se trăgea din Pocruia.

Degeaba i-am spus că-i cunoşteam satul pe drumul spre Baia de Aramă cu bisericuţa în vârful dealului, că cutreerasem pădurile de stejar dimprejur, târgul dela Godineşti şi Valea Tismanei, cu apele răsunătoare. La toate părea nepăsător.

Am încetat să mă apropii de turmă, văzându-l aşa

— „Trăiți, Domnule Colonel, am zis, pe cal nu trebue să-l iai ca pe om, cu care nu faci treabă fără bătae, trebue să-l iai cu blândețea.

A început să râză Domnul Colonel."

Pe când vorbea se sculase și se apropiase de brișcă.

— „Să isprăvească și Marghioala de tras vopseaua pe copite și puteți pleca sănătoși."

Șezusem aproape un ceas și jumătate la potcovit. Am luat-o dea-dreptul spre casă. Niciodată nu mi s'a părut nesuferită, ca în ziua aceia, calea dintre Constanța și Hasiduluc, în toiul verei.

Cât fusesem în oraș se ivise un vânt puternic, care turburase văzduhul.

Impânzea în ceață marea și țărmul, ridica praful în vârtejuri, culca porumbul pe tarla, risipea paele pe armane, pe lanuri, snopii. Era adevărată vijelie arzătoare cu cer senin și totuși dealungul drumului și pe câmp împrejur își urmau înainte sătenii cântând munca, nepăsători de lupta lor cu elementele naturii, îmbărbătați parcă de vecinicul lor cântec, cântecul numit așa bine de vechiul poem arab, cel mai minunat dar hărăzit omului pe pământ.

Ce credeți că a făcut atunci, coană Marghioală?" sfârși Ion.

— ,,I-a tras românului o pereche de palme mai strajnice, răspunse Ghiță, care se oprise din lucru și asculta.

— ,,Aș. Repede s'a întors către părinte, l-a luat de braț și a eșit cu dânsul pe fugă afară din cârciumă, răcnind cât îl ținea gura:

,,Hai taică, tu nu vezi că ăsta e nebun? Cum să te pui cu el?"

Tăcură câteva clipe.

Ferarul își luase iar ciocănitul, femeia sta alături pe gânduri, cutia de păcură într'o mână și pămătuful într'alta!

— ,,Te înșeli, Domnule Ion, rupse ea tăcerea. Nu ne cunoști neamul, dacă judeci pe Niță așa când o fi mare.

La țigani, sunt două soiuri de oameni; cei fricoși din cale-afară și cei îndrăzneți din cale-afară — noi suntem din soiul ăstor din urmă.

Să fi văzut pe Ghiță la remontă printre armăsari! Ii minuna pe toți. Cei mai nărăvași cai numai dânsul îi putea potcovi. Erau unii adevărate fiare.

Ți se părea când îi zăreai turbați, săltați în două picioare, că se răstoarnă cu călărețul pe spate. Bieții soldați ce pățeau! Câți nu s'au schilodit de pe urma lor. Dar bărbatul parcă-i fermeca cu vorba. La toți le știa numele."

— ,,Odată, grăi și potcovarul, venise Domnul Colonel la inspecție pe nevestite. Tocmai potcoveam armăsari nestruniți.

Tot grajdul răsuna de nechezatul și tropăitul lor. M'a întrebat mirat, trecându-mi prin față și văzându-i așa potoliți cu mine.

— ,,Cum faci, meștere, de șed așa cuminți?"

— ,,Grozav seamănă. Parc'ar fi gemeni."

— Chiar gemeni sunt. S'au născut când eram la Anadolchioi, la remonta statului acu cinci ani, în ajunul Sfintei Maria."

— ,,Vara trecută am găsit alt stăpâni aici. Prost meşter era. Ne-a rămas un cal beteag de pe urma lui."

— ,,Cum să fie meşter bun, când tat's'o fusese spoitor? Din spoitor, potcovar! In neamul lui Ghiţă dela străbunicu, din tată în fiu sunt fierari şi Niţă tot ferar o să fie, geaba vorbeşte el numai de armată şi se războeşte cu copiii din mahala.

Potcovar o să fii ca tat'o, nu ofiţer, ştrengarule, adăogă, ciupindu-l de ureche."

— ,,Lasă, coană Marghioală, intră şi Ion cărăuşul în vorbă. Ii trece pofta de bătălie când o creşte, că-i curge prin vine sânge de danciuc. D-ta ştii ce spune povestea despre puiu de ţigan, când i-a venit într'o zi părintele acasă, bătut?"

— ,,Nu ştiu."

— ,,Spune că s'au luat la ceartă într'un han un român şi un ţigan. Acesta s'a pomenit de la cel dintâi, pe când se ciorovăiau cu o palmă de a răsunat cârciuma. Dar şi el repede a şters-o pe uşe şi până la capătul satului, până la bordei, a dus-o văicărindu-se. Acolo s'a mai potolit istorisindu-şi păţania. Cel mai vârstnic din odraslă, un jăplan inimos, tare s'a înfuriat şi a jurat răsbunare păcătosului. Pe dată ca doi viteji au pornit-o înapoi la han. Nu apucară să intre şi de pe prag strigă danciul cel mic:

— ,,Cine a îndrăznit să se atingă de taica, să-mi iasă încoace ca să-l fac praf."

— ,,Eu am îndrăznit",—a rostit unul ţanţoş, dar până să se întoarcă, nici una nici două, primi şi băiatul o palmă strajnică.

ursuz; din vârful movilei însă unde obişnuiam să-mi petrec parte din dimineaţă, îmi plăcea să privesc în faţa mea, oile cu ciobanul profilându-se pe cer. Imi dădea impresia unui tablou arhaic, împietrit acolo de veacuri.

In ziua de Sfânta Marie Mică, urmăream rândunelele pregătindu-se de ducă.

Fie că sburau în stoluri în jurul culei, fie că se înşirau pe straşina acoperişului de şiţă, ciripitul lor nu înceta o clipă.

Era o zi prevestitoare de toamnă, nici rece, nici caldă, fără un nor pe cer. Chiar vecinicul vânt dobrogean se oprise.

Cum şedeam pe loc, minunată de instinctul păsărilor pribege, s'a apropiat de mine baciul Niculae. De departe semăna mult cu Ion.

Avea aceiaşi statură înaltă, acelaş pas domol, măsurat, al omului obişnuit să urce muntele; dar de aproape nu semănau la faţă.

Nicolae avea trăsurile chipurilor de daci care-mi rămăseseră întipărite în minte din cărţile de şcoală, pe când Ion avea nasul arcuit şi bărbia adusă a rassei latine.

S'a oprit să-mi dea ziua bună.

Parc'ar fi vrut să-mi spue ceva.

— „Incotro, baciule?".

— „La Hasiduluc."

— „Imi pare bine că D-ta nu eşti ca Ion".

— „El nu calcă prin sat".

— „Ei, Doamne, dac-aş avea pe suflet ce are el, tot aşa aş face şi eu".

— „Are ceva pe suflet?" am întrebat.

— „Ce vă pot spune, este că nu e vinovat. Numai Dumnezeu şi cu mine o ştiam. Eram de faţă, sus pe Gardomanu, când a vrut să tragă în urs şi a nemerit pe Petre. Greşeala a fost că a luat-o la

fugă. Şi acum când îl îndemn să treacă granița, fiindcă mi s'a scris de acasă că-l caută jandarmii prin Dobrogea, dă din umeri, şi spune că e mai bine în ocnă decât să rătăcească printre străini".

Ion ucigaş? nu-mi vine să crez!

— „Dacă o veni să-l ridice, urmă el, scăpaţi-l. Nu e vinovat".

— „Cum să-l scap?" n'am apucat să sfârşesc, căci se apropiase de noi Ion, de teamă se vede să nu-mi destăinuiască baciul ceva.

M'am depărtat.

Din ziua aceia am rămas îngrijorată.

Deşi îmi aminteam de cuvintele lui Niculae „nu este vinovat", totuşi gândul că aveam un ucigaş în curte, mă frământa.

A trecut luna lui Septembrie.

In primele zile ale lui Octombrie, pe o zi de toamnă posomorâtă, de ploaie şi de vânt, ne-am pomenit cu doi soldaţi cu puşca la umăr să ridice ciobanul care tocmai îşi adăpa oile la fântâna din curte.

Şi fără să fi încercat să se apere, fără să fi grăit un cuvânt către argaţii strânşi în jurul lui, încremeniţi, baciul Ion s'a dus între cei doi soldaţi, cu capul plecat şi lanţurile la picioare.

STRADA ŞTEFAN MIHÀILEANU

Luam masa în Constanţa, la Zinca şi Niculae Crânguş.

Ii aveam pe amândoi stăpânii în faţă.

Insuraţi abia de un an, păreau doi copii. Dânsa era fata cârciumarului din colţ, fiinţă gingaşe, plină de viaţă, cu ochii negri, ageri şi păr creţ; dânsul era fiu de sătean, băiat destoinic, ajuns de tânăr cassier într'o bancă dobrogeană. Făptura lui, îţi dădea impresia puterii, a sănătăţii.

Duceau căsnicie bună, deşi erau mult deosebiţi la fire, prin faptul că'n vine le curgea unuia sânge macedonean românesc curat din Florina, altuia sânge oltenesc din Balta-Mehedinţi. Ii apropia însă o mare stăruinţă la muncă, fiecare în cercul său.

Gospodăria şi punga nu le lăsa din mână Zinca. Socotea ban cu ban şi se lupta din răsputeri cu apucăturile cam cheltuitoare ale soţului, amintindu-i neîncetat de chipul cum îşi strânseseră averea părinţii lor.

Casa pe care o locuiau, cu tot dichisul, o primiseră de zestre. Fiecăreia din cele patru fete, Iuliu Zode îi dăruia locuinţă, în afară de banii ghiaţă, ce-i punea în mână în ziua căsătoriei.

Aveau de toate, dar nu era nimic de prisos la ei. Aveau sufragerie, intrare şi iatac, cu mobilă nouă, încă bine lustruită de paltin.

Pretutindeni se vedea mâna femeii harnice. Aco-

perişul de pat, perdelele erau făcute cu igliţa; feţele de masă, şervetele, perinele erau cusute cu acul.

După friptură, Zinca ne puse o plăcintă mare, aurie înainte şi rosti:

— ,,Aşa e obiceiul în Macedonia, ca dulce să fie şi plăcinta sau cu brânză şi mărar, sau cu altceva. Toţi ai noştri din Constanţa au păstrat obiceiul."

— ,,Foarte bine, mai ales că pare aşa gustoasă. Dar pentru ce istoriseai adineaori, ,,că toţi ai D-tale?" Mai ai şi alte rude în Constanţa afară de părinţi?".

Niculae se întoarse şi trăgând perdeaua ferestrii arătă spre stradă:

— ,,Vedeţi clădirile din faţă? Sunt ale unchiului Iani, alături..."

— ,,Intr'adevăr, îi tăiă nevasta cuvântul. Dac'ar lua cineva din casă în casă, Strada Ştefan Mihăileanu este locuită aproape numai de Macedoneni, rude ale noastre.

La logodna sorii mele în Martie, se aflau peste 100 de musafiri din acelaş neam. N'ar mai fi încăput străinii, cât e salonul tatălui meu de mare. Şi toţi sunt bogaţi, fiindcă sunt pricepuţi negustori. Unde deschide unul prăvălie, se ştie că-i omoară pe cei dimprejur. Ori cât de bogat să fie tot munceşte înainte. Unchiul Iane are 4—5 case. In fiecare an îşi zideşte alta. Credeţi că se uită la ea cum se ridică? Aş! Nu-l rabdă inima, pune mâna la zidărie, la tâmplărie, la orice se înţelege".

— ,,De zgârcenie ca să scoată banii din ladă" glumi Niculae. ,,Orice cui, cât de ruginit, găseşte'n drum, îl bagă în buzunar".

— ,,Ba deloc, nu-i zgârcit. E chiar darnic. Ştii cât ne-a dăruit la nuntă şi nouă. Zice însă, că omul, când ajunge înstărit nu trebue să se lenevească, să se lase de muncă.

— „Eu, zău, că nu aş mai pune mâna pe mistrie, dacă aş avea avere ca el".

— „Tu n'ai pune-o, fiindcă eşti oltean".

— „Şi eu am sânge oltenesc" zisei râzând. „De rândul acesta însă sunt de partea Zinchii."

Adăogai:

— „Te-ai născut în ţară?"

— „Nu, am venit aici la vârsta de 7 ani."

— „Iţi mai aminteşti de Macedonia?"

— „Imi amintesc de multe. Din toate două lucruri mi-au rămas mai lămurit întipărite în minte. Mai întâi Bunica. Avea peste 70 de ani la plecarea noastră.

— „A murit?"

— „Nu a murit. Acum a trecut de 80. Era încă frumoasă, chipeşă, leită mama, cu nas mic, drept, ochii verzi şi sprâncenele groase cât degetul. Tot ca mama ducea toată casa. Avea 12 copiii în viaţă din 15. La ea, după vorba de aici, nu cânta cocoşul".

— „Cum e la toate macedonencile" glumi iar Crânguş.

— „Imi amintesc aşa de bine portul bunicei — urmă Zinca neturburată de glumele soţului — de scurteica nostimă, îmblănită până la glezne şi fesul cu funtă mare la spate, un galben prins în faţă. Apoi ce salbă! 2—3 rânduri. Le schimba mereu, când icusari, când mahmudele. Mama zicea că avea una numai din Constandinale, de aur, cele mai preţuite. Avea şi un sertar plin cu paftale, prin care-mi plăcea să scotocesc, lucrate de bunicu şi de ginere, că tata a fost argintar altădată.

Al doilea lucru pe care nu-l pot uita este pornitul turmelor, în apropierea Sfântului Dumitru, spre Thessalia, spre ţări calde. Priveam în fiecare an la ele cum se depărtau. Parcă le văz înconjurând plaiurile, una după alta, cu tot rostul lor, cioban, câini, măgar. Şi se văitau femeile că rămânea satul pustiu.

Nu mai vedeai până'n primăvară picior de bărbat. Unii erau cu turmele, alţii se duceau după negustorie. Aceştia din urmă nu se întorceau zeci de ani — şi când se întorceau se întâmpla uneori că, copilul lăsat la sân, să-l găsească la casa lui".

— ,,Ne istorisea soacră-mea, că tare bine istoriseşte, că tot ce face dânsa, des până seara târziu — zise Niculae — cum rămânând femeile singure cu copiii, numai mueri în sat, se năpusteau peste ele turcii, antarţii şi mai în urmă comitagii bulgari. Ele trăiau tot cu spaima'n suflet."

— ,,D'aia a şi cerut mama tatii s'o aducă în Constanţa, de teamă să nu i se întâmple cu noi ce s'a întâmplat bunichii cu fata cea dea doua."

— ,,Ce?".

— ,,Intr'o seară, mătuşa Catinca, plecată la târg spre vânzarea ciorapilor, pe care-i fac femeile în Neviska, nu s'a mai întors. A trecut o zi, au trecut două. Iată că a treia zi bunica se pomeneşte cu o hârtiuţă pe fereastră, scrisă pe greceşte. Numai popa a ştiut s'o tâlmăcească, fiindcă în sat nu ştia niciuna decât româneşte. ,,Dacă vrei să-ţi vie înapoi fata din păduri, pune atâţia — nu ştiu nici eu câţi — icusari la scăpătatul soarelui, sub piatra dela uşa bisericii." Era o sumă însemnată. De unde s'o scoată bunica? A luat ce a avut la dânsa, a mai umblat din casă în casă, de a cerut cu împrumut până'a strâns suma ce-i trebuia şi-a băgat-o sub piatra bi sericii, dar în zadar. Fata n'a mai venit cu toate că banii au fost ridicaţi în noapte chiar. Cine ştie prin ce haremuri or fi vândut-o, că era tare frumoasă, spunea mama, ca o icoană de pus în ramă."

Sfârşisem cu masa şi ne sularăm. Dorind să cumpăr ceva merinde şi o ţigae, am trecut cu gazdele alături, la tatăl Zinchii, căci ţinea de toate: băcănie, fierărie, mărunţişuri, văsărie.

— „Țe nu găsești la D-nu Zode?" fură cuvintele cu care ne întâmpină dela ușe stăpânul. Ii semănă grozav fata, atât la statură cât și la chip.

In prăvălie se afla și soția. Ne așezarăm în cârciuma goală în clipele acele.

Era o sală încăpătoare, luminoasă. Pe pereți atârnau patru cadre mari, unul cu Vodă Cuza, altul cu Doamna Elena, soția lui și două cu Mihai Viteazul. Curată și bine rânduită, cu mesuțe rotunde împrejur și scaune de pae, mai degrabă o puteai numi cafenea decât cârciumă.

Bătrânul grăia puțin, punea doar câte un cuvânt ici și colo. Dânsa ținea firul sindrofiei, întocmai ca femeia pe care o zugrăvise Zinca la masă.

Pe lângă frumusețe, avea ceva mai mult, ceva care-ți impunea! Simțeai într'însa un creer și o inimă, simțeai că era îndrumătoarea, pilda tuturor celor din jurul ei.

— „Doream să vă cunosc pe amândoi, ca să vă laud pentru creșterea ce ați dat-o fetelor D-voastră".

— „Țe e drept, avem fete bune — răspunse Maria Zode. Nu le-am crescut cu carte multă, dar le-am învățat bine croitoria și gospodăria.

Marița îmbracă Strada Ștefan Mihăileanu aproape întreagă și nu pe bani, că doar le sunt rude, iar Zinca e țea mai gospodină din ele. Nădăjduesc că nu m'a dat de rușine azi cu masa."

— „A fost foarte bună. Am mâncat mai ales o plăcintă minunată, cum ne-a zis că se pregătește în Macedonia."

— „Așa e. Dar se pregătește cam rar, pentru că nu prea avea musafiri pe acolo. Ele nu știu, că au plecat de miți și aiți trăesc în belșug, nu știu ce viață de sărăcie am dus noi. Câteodată cu lunile nu am gustat carne, mâncam numai zarzavat și burueni din câmp".

La plecare amintindu-mi de cununia fetii d'a patra, le-am urat să le trăiască copiii.

— ,,Să trăiască mi-a răspuns bătrâna. După cum am avut noroc cu fetele aşa am avut şi cu ginerii. Sunt toţi de treabă şi cu rostul lor. Numai ţei doi Olteni, că avem doi Olteni şi doi Macedoneni — şi privi zâmbind către Niculae — au un cusur."

— ,,Care?"

— ,,Fetele mele sunt învăţate să vorbească puţin. Ţe spun să fie cu judecată. Ei vorbesc uneori prea mult şi vorbe bune, dar şi fleacuri."

Incepurăm cu toţii să râdem.

Când am eşit iar în Strada Ştefan Mihăileanu, mi s'a părut alta ca la venire.

Mi se părea că din toate casele se desprindea o putere, o energie nouă, energia românului macedonean.

PAZNICUL DE NOAPTE

Au trecut aproape trei ani, de când Vasile nu mai este paznic de noapte la Hasiduluc şi totuşi de câte ori nu aştept să-mi iasă înainte lung, subţire, mlădios, Muntenegreanul în haine de postav vişiniu, cusut cu găitan negru şi nădragii largi pe şolduri, strâmţi la glezne.

Pe capu-i mic cu trăsături regulate şi mustaţa bălană purta fes, iar în jurul mijlocului brâu lat stacojiu, în care sta înfipt un pistol mare argintat.

Umbla numai în opinci.

Nu am văzut om înalt ca Vasile paznicul.

Cine-l apropia părea pitic, chiar Baciul din Pocrucia îi ajungea abia până la umăr şi tot ca Baciul Ion îşi ducea viaţa departe de ceilalţi argaţi, departe de sat.

Mândria şi-o lăsa la oparte numai faţă de stăpânii, cu care-i plăcea să şează de vorbă. Ne urma pas cu pas prin curte, pe moşie.

Dar singurătatea nu o căuta din pricina vreunei taine a sufletului, o căuta fiindcă se desprinsese de tânăr băiat să trăiască stingher, ziua să-i fie noapte şi noaptea zi.

Ceasurile de odihnă le petrecea printre clăi, apoi către amurg îşi lua puşca şi pleca.

Ori unde te duceai, dai de el. Era neobosit şi temut, de aceia cât a stat la Hasiduluc, nu au călcat hoţii.

O singură dată au venit în ceată să fure curcanii.

Vasile i-a simţit pe dată şi i-a prins tocmai când

se depărtau cu prada. Și a descărcat asupra lor câte unul toate gloanțele și s'au risipit.

Dimineața tot dânsul a descoperit o dâră roșie dealungul șanțului până la un sălaș de țigani, la marginea satului. Aflând cine erau hoții, s'a repezit la ei printre corturi și a 'nceput cu patul puștii să dea în dreapta, în stânga, înainte, înapoi, în orice îi eșia în cale, năprasnic.

Alergau țiganii de se ascundeau prin curțile sătenilor, înspăimântați la rândul lor. Vasile singur îmi istorisi în urmă isprava cu mândrie.

Spuse sfârșind:

— „Așa se stârpesc tâlharii în Muntenegru. Să vedeți că nu se mai întorc."

Și întradevăr că nu s'au mai întors.

Toată grija curții cu încetul fu pe seama paznicului. Ar fi fost încă azi, dacă nu-l dobora boala de care cred că suferea de mult, dar care s'a înrăutățit la Hasiduluc din pricina umezelei coastei și a vânturilor dobrogene.

La întoarcerea mea în primăvară, tusea lui, o tuse lungă și uscată, mă scula noaptea deseori din somn. Cum înaintam în vară, cu atât era mai lungă și mai uscată, cu atât se adânceau găurile din obraz, cu atât îi era lumina ochilor mai arzătoare.

Zadarnic ne-am străduit să-l arătăm unui doctor, să-l ducem la spital. Se înfuria, ne întorcea spatele. Ne-a mustrat chiar odată, că vrem să-l dăm afară ca pe un câine.

In ajunul plecării noastre, mă întorceam dela câmp. Imi amintesc că atrasă de cerul aprins ca para focului dealungul asfințitului, mă oprisem la fântâna, unde se adăpau vitele să urmăresc soarele, adâncindu-se uriaș în zare.

La câțiva pași am zărit pe Vasile paznicul lungit lângă șirele de fân. M'am apropiat și pe când îl

priviam, nedumerită, dânsul sta nemişcat, ochiul stins, par'că nu m'ar fi ştiut alături, dar când a venit Ursei, tovarăşul meu de drum, să-i lingă opincile pătate de sânge încă crud, i-a dat cu piciorul şi l-a svârlit departe.

După câteva clipe l'am întrebat:

— ,,Ce te doare?"

Imi arătă pieptul cu mâna. Am înţeles.

— ,,Să vie căruţa să te ducă acasă?".

Făcu semn că nu.

,,Vrei ceva? Să chem un argat?"

La toate întrebările mele răspundea cu acelaş semn. Nimic nu vrea.

Când a lăsat ploapele pe ochi, mi-am dat seama că tot ce-i trebuia era linişte şi m'am dus.

Totuşi am trimis în urmă spre el pe Adam, care nu l-a mai aflat nici unde-l lăsasem, nici împrejur.

A doua zi la plecarea noastră, era la postul său lângă scară, pistolul la brâu, puşca la spinare.

Dar nu a trecut o lună şi am primit ţidulă dela Domnul Ion, că la Sfântul Dumitru a fost găsit mort, la clăile de fân, Vasile paznicul de noapte.

L A Z I D

— ,,Terente, ado apă, Terente, ado nisip, strigă neîncetat italianul Gigeo, care sfârşeşte de clădit zidul dimprejurul casei.

Dis de dimineaţă începe ciocănitul pietrei şi-l ţine până înserează.

Salahorul Terente nu stă nici el o clipă.

E începutul lunei Noembrie.

Câte s'au schimbat din vară la Hasiduluc!

Moara Hogei nu-şi mai întinde aripele pe zare. I s'au vândut până şi lemnul învechit, căci Hogea a murit; din bordeiul bătrânului Rustem n'a mai rămas nimic.

Grădinile turcilor sunt o câmpie deşartă pe care vâjie Crivăţul nestânjenit, iar ogoarele arate de curând sunt petice de ţarină neagră, ţesute de păianjeni în pânze irizate de soare.

De pretutindeni se desprinde amorţeala pământului, încetarea muncii.

Cu gândul să mă scutur, m'am coborît spre Gigeo să stau câteva clipe de vorbă cu Terente, să aflu de ce poartă numele tâlharului din Brăila, când se trage din pacinicul Păroş.

— ,,Terente este numele D-tale sau e poreclă?" L-am întrebat cât a lăsat din mână lopata, cu care amesteca cimentul, ca să-şi aprinză ţigara.

— ,,Ferească-mă Dumnezeu! M'au poreclit aşa aici la Hasiduluc."

— „Pentru ce? Fața D-tale nu aduce a tâlhar," adăogai privindu-l.

Era subțire la trup și dacă ochii îi erau isteți, nu avea de fel uitătura fioroasă.

— „Acum doi ani eram la semănatul grâului. S'a oprit deodată semănătoarea. Numai eu cât pusei mâna pe ea, îi aflai cusurul."

Florea minunat a spus atunci: „Singur Terente i-ar fi găsit leacul, că era om deștept."

Din ziua aceia mi-a rămas numele Terente. La mine la Păroș mă chiamă Marin, ca pe tata.

— „Rău ai făcut de te-ai lăsat poreclit cu un nume așa de urît. Știi D-ta cine a fost Terente?"

— „Haiduc de baltă."

— „Să fi fost adevărat haiduc, nu era nimic, căci haiducii de pe vremuri, dacă luau dela oamenii răi, ajutau pe cei buni, dar Terente era om fără de lege. Nu eșea din bălțile Dunării, unde trăia în lotca lui, încărcată cu lucruri scumpe și merinde, decât să omoare și să jefuiască pe trecători, de erau săraci sau bogați, să le răpească muerile, fetele.

Iată cine era Terente."

— „Nu știu, nu-l cunosc."

— „Nici nu o să-l mai cunoști că el a plecat drept în iad și D-ta nădăjduesc să mergi, cu voia Domnului, din potrivă în raiu. Nu oi fi având păcatele lui Terente."

— „Eu nu vreau să merg în rai", zise el în glumă: „Acolo nu poți nici să tragi tutun, nici să bei o țuică. Mai bine în iad, cu toate că nu am păcătuit ca Terente. Dacă trăesc în întuneric, barim fac ce vreau."

— „Așa crezi? vai de D-ta..."

— „Raiul — îmi tăiă Gigeo cuvântul — este numai pentru copii. Ei singuri sunt nevinovați."

Iar Vasile argatul, ce venise cu căruța de nisip și asculta la noi, spuse și el de sus:

— „Mai ştii de n'o fi intrat şi Terente în raiu, fără de vestea Sfântului Petre, ca jidanul?"

— „Care jidan?" — am întrebat.

— „Aşa se zice că un jidan, Moise, şiret cum sunt jidanii, s'a furişat în raiu.

S'a pomenit într'o zi Sfântul Petre cu dânsul.

Se trudea Sfântul Chelar să-l scoată cu deabinelea, cu d'a răul. Nu era chip, până când veni la el un grec, mai şiret ca Moise, care văzându-i truda, i-a zis cu smerenie:

— „Prea Sfinte, lasă-mă să mă ascunz eu în dosul porţii şi să-i strig ceva. Să vezi că ţi-l scot afară de aici numai decât, dar D-ta fii gata şi închide repede uşa după el."

Aşa au şi făcut şi când începu grecul să strige:

— „Haini vechi!" ţâş, ca fulgerul eşi Moise după vânzătorul de haine vechi şi Sfântul Petre şi-a trântit poarta aşa de tare în urma lui, încât s'a cutremurat tot raiul."

Râdea Terente că păcălise grecul pe ovrei.

— „Afurisiţi sunt şi grecii, zise el, şi i-au făcut şi pe românii noştri din Constanţa tot de seama lor.

La Hasiduluc nu te-ar cinsti cu ceva.

La noi, la Olt, Joia şi Sâmbăta tot satul capătă pomană.

Sunt oameni darnici. Te duci la unul, te duci la altul, nu eşi din casă fără un păhăruţ de vin şi ce belşug, Doamne! Prune câte vrei mănânci din ograda ta şi de la vecin nu-ţi zice nimeni..."

— „Hai, Terente, îi strigă nerăbdător Gigeo, ado nisip."

Şi salahorul plecă.

Il auzeam pe când îşi umplea găleata mormăind:

— „Mai afurisiţi decât toţi sunt italienii ăştia. Nu-ţi lasă răgaz să te odihneşti puţin. Să tragi o ţigară. Toată ziua: Hai Terente."

PE TABĂRĂ

In fuga mare a cailor dobrogeni treceau un şir de căruţe spre Abdulah.

Treceau umplând văzduhul cu chiotele drumeţilor. Trei zile dearândul vâjiitul vântului s'a înfrăţit cu mugetul mării, aşa neagră încât nu se deosebia de ogoare. Sgomotul lor, mai ales noaptea era înfiorător. Când te scula din somn, auzeai geamurile, uşile clătinându-se. Au căzut şi câţiva fulgi de zăpadă. A venit iarna tocmai când prin grădini înfloreau tufănelele.

— „Unde merg de trag astfel de chiote?"—întrebai pe Acâ, ce împreună cu Fatma, nevastă-sa, descărcau la pătul porumbul dijmuit.

— „Să aducă mireasa. E nuntă la Hasiduluc."

— „Sunt turci?"

— „Sunt români. La noi nu merge ginerile la mireasă. Ea vine înainte de cununie să-i împodobească conacul cu peschire, perine, cu toată zestrea."

— „Am auzit că logodna ţine mult."

— „Ţine de obiceiu un an. Turcu are nevoe de bani ca să se însoare. El dă bani, nu daruri."

— „E joc şi masă ca la creştini?"

— „E, dar băeţii joacă cu băeţii şi fetele cu fetele. La Agigea avem doi lăutari. Unul bate toba, celălalt cântă din clarinetă. Masa stă întinsă şi opt zile bogată: berbec, pui, toate cărnurile afară de porc. Chebap şi rahat cât vrei."

— „La D-voastră tătarii..”

— „Suntem amândoi arabi” — îmi tăie cu mândrie cuvântul.

Intr'adevăr Acâ şi Fatma aveau tipul curat arăbesc, oacheşi, trăsăturile mari, dar subţiri, ceva blând, apatic, poate din pricina fatalismului lor înăscut. Orice li se întâmplă, îl primesc fără răzvrătire, ca venind de sus, dela Alah.

Pe când vorbeam, auzirăm gâlceavă dinspre tabăra de porumb:

— „Iar se ciorovăesc Veta Caraman cu noră-sa” — spuse Gheorghe Popescu care descărca şi el căruţa în capătul celalt al pătulului. — „Când se pun muerile pe ceartă să te ţii! Nu isprăvesc cu lunile, cu anii. Intre noi bărbaţii trece repede. Câteva înjurături şi gata. Şi eu m'am ciorovăit adineaori cu Vlad Cătană. — Se legase de mine că-i las fântâna din curte descoperită şi îi spurcă mortăciunile apa, pe când eu am mai multă grije de fântână ca el. Aşa este între vecini. Nu poate fi pace.”

Il lăsai să-şi urmeze vorbăria cu Acâ şi mă îndrumai către tabără.

De câteva zile de când nu fusesem pe acolo, se topiseră grămezile portocalii şi în locul lor se ridicaseră stoguri de coceni şi maldăre de foi uscate. In colţ, spre drum, mai erau singure două grămezi pe sfârşite şi ele. Una a lui Stănoiu, alta a lui Caraman.

In jurul lor lucra fiecare cu neamul său. Impărţeau cele două teancuri pentru dijmuit. Un coş îl goleau în dreapta, un coş în stânga şi ca să nu-şi piarză socoteala coşurilor, aruncau totdeodată în lături la fiecare teanc şi câte un cocean.

La marginea şanţului mai departe, dormea părăsit în copae un copil.

Din pricina lui se încinsese cearta dintre cele două grămezi.

Veta cu glasu-i răguşit acoperea pe al Ilinchii. Intreaga ei făptură era grosolană, ca tot neamul Caramanilor. In clipele acelea părea şi mai învoaltă din pricina scurteicii verzi îmblănite ce-i acoperea trupul. Capul îi era înfăşurat într'o broboadă de lână neagră. Avea multă trecere în sat, fiind oameni cu dare de mână şi gospodărie mai îngrijită, pe când neamul lui Stănoiu era sărac, colonişti din Bălăneşti (Olt), mărunţei, harnici, foarte isteţi şi gata la învârteală.

Tatăl ei vitreg, de meserie păsărar, umbla cu căruţa din sat în sat lăsându-şi pământul pe seama băeţilor.

Ilinca stăpânea şi dânsa două pogoane moştenite dela maică-sa, tocmai la Karamurat, dar nici casă, nici masă de când fusese gonită de bărbat.

Nu i se vedeau decât ochii căprui, încercuiţi cu genele lungi, Partea de jos a obrazului şi-o acoperise din pricina frigului, ca rusniacele, cu basmaua de tulpan galben. Purta rochie scurtă de stambă tot galbenă şi picioarele goale.

Amândouă femeile vorbeau aşa învrăjbite, încât nici nu luară seama la cuvintele mele de împăciuire.

Veta care curăţă porumbii din poală răcnea, când m'am apropiat:

— „In loc să fii supusă că te-a luat Costică săracă lipită, steteai mândră faţă de noi. Nu vreai să faci cutare, nu vreai să faci cutare şi nimic nu ştiai când ai venit, nimic, nici să găteşti o ciorbă, dar lux ştiai să faci cu banii noştri. In rochie de mătase te duceai Duminica la cafenea şi ţineai pe Costică până înnopta, ahtiată după joc. Şi eu ca o proastă stam acasă, de-ţi păzeam băiatul".

— „Da — răspundea Ilinca cu glas ascuţit, oprită în faţa Vetii, cu coşul gol pe umăr — D-voastră ştiaţi

că eu nu aveam avere când m'aţi cerut şi m'aţi luat ca să aveţi slujnică în casă.

Ilinca să care coceni.

Ilinca să gătească.

Ilinca să sape pomii.

Ilinca să cureţe coteţele.

Toată munca grea era pentru mine şi D-ta primeai musafiri.

M'aţi gonit — aţi luat-o pe Catrina de noră. Asta vă priveşte. Cel puţin păstraţi copilul până ce-mi fac un rost, oricât mă doare să mă despart de el."

Şi începu să plângă.

— ,,Plângi, prefăcuto. Dacă l-ai fi iubit, nu mi l-ai fi svârlit în curte, azi dimineaţă, din zori."

— ,,D-ta îl iubeai mai mult când l-ai svârlit înapoi în uliţă, de era să-l calce maşina?"

Şi mergea cearta tot mai înverşunată, asmuţită dintr'o parte şi din alta de neamuri.

Moş Gusti paznicul sosise şi el în faţa lor.

Îmbrăcat în zeghia albă din Arad, cu găetan roşu, căciula de piele de miel în cap, mustăţile cărunte, cu vorba lui pacinică, măsurată, parcă venea de pe altă lume.

— ,,Tăceţi din gură, măi mueri — le strigă — mânce-vă ruşinea. De mila pruncului ce zace în şanţ, musai să vă înţelegeţi între voi, să nu-l ţipaţi ca pe o zdranţă de la una la alta. Mânce-vă ruşinea!"

— ,,Moş Gusti — îi şoptii — nu le lăsa să plece şi să părăsească sărmanul copil! Nu le lăsa!"

— ,,N'aveţi teamă! Când or mere toţi pe seară acasă, vine Ilinca înapoi, că, de, suflet de mamă are şi n'o să-l ţipe 'n drum.

D-voastră nu vă băgaţi printre ele, când se sudue, că-s nebune amu". Şi am plecat amărâtă de cele ce văzusem, de vrăjmăşia dintre oameni, aceiaş la sate ca la oraşe.

In pridvor mi-am dat seama că soarele spărsese norii. Câteva raze de lumină schimbaseră înfăţişarea câmpiei.

Era ca o zi de primăvară.

Semănăturile păreau mai verzi, tufănelele mai înflorite. Până şi marea se mai potolise şi bătea în liliachiu, iar vântul se întorsese. Sufla austrul lin.

La picioarele pătulului se grămădiseră lacome vrăbiile şi păsările curţii: gâştele, raţele, curcile, găinile, bibilicele, toate laolaltă, îşi împărţeau în bună tovărăşie boabele de porumb risipite prin iarbă.

— ,,Câtă armonie pretutindeni! — îmi zisei privind împrejur — şi ce frumos ar fi pământul, dacă nu ar fi stăpânit de omenire în vecinică vrajbă."

TURCI DIN DUROSTOR

In soldatul Aşim, turc din Durostor, în Aşim cu nasul scurt şi buze late, parc'ar fi fost doi inşi deosebiţi.

Cât sta în seceriş, nu i se auzea glasul. Era mut. Gândul îi era numai la muncă. Dar când eşea din ea era altul. Il apuca o veselie nebună, o veselie ce trecea şi celor din jurul lui.

Tot drumul, fie dela câmp la conac, fie dela conac la câmp, în curte înainte sau după masă sărea, juca, se lua la trântă, se bătea.

Da, nu glumă.

Ştia toate cântecile: turceşti, româneşti, bulgăreşti.

Nu făcea un pas fără să cânte şi ce părea mai ciudat, era că oricât îi sâcâia pe toţi, pe nimeni nu supăra fiindcă era blând la suflet.

Blândeţea şi-o arăta şi faţă de dobitoace şi mai ales de măgăruşul Marcu, care ca un copil alintat, când îl vedea, venea spre el, iar când îl apuca, cum obişnuia din senin, câte o încăpăţânare, numai lui Aşim se supunea.

Intr'o zi ne-a făcut o ispravă cu mult haz. Măgarul aştepta înhămat înaintea cuptorului de pâine din bătătură până ce Adam rânduia în căruciorul cu roatele joase mâncarea de dus muncitorilor la câmp. Când totul fu gata, dete drumul lui Marcu, dar Marcu nu se urnea din loc. Ciuş în sus, ciuş în jos. Il trăgea Nuri, îl împingea dela spate Kremer, îi da ghion-

turi Adam. Nu făcea un pas nici înainte, nici înapoi.

In sfârşit cu chiu, cu vai, ajunseră până la poartă. Acolo măgarul se culcă la pământ. P'aci-p'aci era să se răstoarne căruţa. Mare bucluc. Cei trei soldaţi se năpustiră iar pe micul dobitoc, cu coada furcii, cu biciu, d'asvârlita cu coceni şi odată cu loviturile plouau şi înjurături de tot soiul. In zadar.

Iată că iese Aşim printre ei, se apropie de Marcu, în mângâe cu vorbele „Eşichi, codichi, (măgar, măgăruş), îi trage urechile. Peste câteva clipe e pus în picioare şi pornit la câmp.

Dar după cum e rostul la armată, după o lună sosi plutonierul bateriei cu schimburile şi Aşim a plecat întunecat la faţă. Nu-i plăcea la cazarmă. Ii se părea că merge la puşcărie. D'atunci l-am mai văzut o singură dată la Obrejenie.

Auzim prin curte râsete şi vorbărie, apoi cântece, cântecul pe care nu-l mai cântaseră dela plecarea turcului.

— „Ac chiadân üstende, cara iazâ."

Era într'adevăr Aşim printre ei. Şedeau pe chirpiciul rânduit la uscat.

Lângă el avea o cârjă.

— „Uralâ" — îi spusei. „Ce-i asta?" şi arătai spre cârje.

— „Ei, nu-i nimic. Tot pot umblu, fără labă, pot chiar joc."

Sculându-se încercă să salte, dar nu mergea.

Se aşeză iar jos.

— „Lasă gluma, Aşim. Ia zi-mi ce s'a întâmplat."

— „Seara eram bulevard. Marinar beat eşit cafenea. Apucat ceartă cu ofiţer care dat două lovituri de sabie. Nebunu speriat, scos cuţit, pus alerge pe uliţă, când dreapta, când stânga. Toţi dau la o parte. Eu vrut opresc, Aruncat pe mine, trântit şi început în-

figă cuțit coapsă, înfigă cuțit pulpă, înfigă cuțit picior. Intra'n carne, ca'n slănină porc. Sărit lume....
Râdea cu hohot.

— ,,Vai! Așim, ce rău îmi pare..."

— ,,Ba eu foarte mulțumit. Scăpat miliție — și aruncându-și fesul în sus, strigă tare:

— ,,Valsalangeană, Mureșan, Valsalangeană. Plec Durostor."

Glumele lui îmi scoteau o greutate de pe suflet. Nenorocirea nu-l schimbase. Așim era tot Așim.

— ,,Ce o să faci acasă?"

— ,,Dorm, cânt, până vindecă rana."

— ,,Pentru ce ai venit pe la noi?"

— ,,Pentru Mureșan. Împrumutase la mine 300 lei. Iacă am adus."

— ,,De unde ai atâțea bani?"

— ,,Domnul Colonel silit nebun plătește 5000 lei picior."

Și-și bătea în piept.

— ,,Aici 4700. Eu bogat."

Scoase din brâu trei bucăți de câte 100, înnodate în colțul bazmalii și îi numără lui Mureșanu.

După ce mai stăturăm puțin de vorbă, Așim plecă. Mergea încet, din ce în ce mai încet, răzimat pe cârje. Când trecu de împrejmuire, la hotarul moșiei, se așeză pe marginea drumului. Își ținea piciorul cu o mână, și-l trăgea cu cealaltă. Se vede că-l durea.

Și atunci îmi veniră în minte versurile poetului. Cu adevărat Așim ar fi putut grăi:

,,Mai lung îmi pare drumul acum la'ntors acasă,
,,Aș vrea să sbor și rana din pulpă nu mă lasă."

IN JURUL MORII GLORIA

Mergând cu proba de grâu la moara Gloria, n'am eşit din norul de praf ridicat de căruţele încărcate cu orzul şi bostanii sătenilor, mai ales bostani, hrana de căpetenie a dobrogenilor în Septembrie. Ii întâlneşti peste tot locul, fie întregi grămezi; fie cojile lor aruncate 'n felii.

Singure dobitoacele moarte, câinii şi pisicile, înşiruiţi pe câmp, rupeau monotonia priveliştii în ziua aceia. Lângă halta Medea, am dat chiar peste un cal, o namilă de cal, jupuit de piele, trupul încă sângerând, maţele eşite, pradă păsărilor răpitoare, ce-l sfâşiau cu lăcomie. Nimeni nu se încumeta să arunce asupra-i câteva lopeţi de pământ.

Inaintam tot mai încet, din pricina îmbulzelii drumului, cu cât ne apropiam de bariera oraşului.

Şi în Constanţa, pe străzile dinspre moară era lume multă. Dealtfel mahalaua aceasta a ispitelor, cum o numesc sătenii din împrejurimi, nu este niciodată deşartă. Dis-de-dimineaţă, până seara târziu dai de acelaş tip de oameni, aşezaţi la mesele din faţa cafenelelor.

Stau nemişcaţi, plecaţi peste table sau şah, ţigara la gură, şapcă sau fes în cap şi nu se trezesc din jocul lor, decât ca să se ia la ceartă, sau să soarbă din când în când o cafea, un păhăruţ de vin.

Când ne aflam pe Griviţa, iată că ne face semn să oprim, Petrescu, dascălul din Hasiduluc.

— ,,Domnule Ion, strigă el logofătului de pe ca-

pră, te rog împrumută-mă cu 10 poli. Ţi-i dau mâine înapoi, fiindcă viu iar cu cartofi."

— „Ai vândut cartofi şi nu ai bani?"

— „Am vândut, dar am păţit adineaori, ce n'am păţit de când sunt."

— „Ţi s'au furat?"

— „Aş! Eu singur m'am furat. După ce am căpătat 550 lei pe marfă, m'am pomenit în faţa cârciumii „La trei fraţi" cu un băiat dela noi."

— „Stai, mi-a zis, intră puţin aici, până scriu o scrisoare, să mi-o iai acasă."

— „M'a băgat înăuntru, aproape cu deasila, fiindcă eram grăbit să plec, m'a dus la o masă, unde jucau doi greci cărţi, şi a şters-o. Cei doi tovarăşi mă poftiră prietenos să şez cu ei, îmi puseră şi mie cărţile în mână, apoi ţin-te! Perde, Petrescule, perde. Când mi s'a golit punga, mi s'a arătat iar băiatul. Se răsgândise, nu mai trimitea nimic la părinţi. Tocmai în stradă mi-am dat seama că s'a prefăcut. A voit să mă încurce la joc, atâta tot. L'oiu prinde şi eu odată'n sat.

Imprumută-mă cu 200 lei, Domnule Ion, că ţi-i înapoiez mâine, negreşit".

Acesta scoase banii. După ce-i numără, adaogă:

— „Să nu-i joci".

— „Ce să-i joc? trebue să-mi ridic brişca dela atelier."

Am pornit-o iar înainte şi n'am mai oprit decât la poarta morii.

Acolo, pe când aşteptam în trăsură, am dat de altă comedie. A eşit din casa din faţă o femeie şi s'a aşezat pe scaunul alipit de zidul fabricii, la câţiva paşi de mine. Nu ştiu pentru ce, cât am văzut-o, mi-a ţintuit privirea. Era într'însa ceva neobişnuit, respingător. Işi ascundea vârsta, zbârciturile de pe obraz cu boia roşie, pusă cu d'a nemiluita. Părul

scurt, şi el cănit în negru, era legat împrejurul capului cu o panglică lată, verde. La urechie îi atârna o floare de muşcată şi trupu-i gras, scund era învăluit într'un şal de mătase trandafiriu, cu ciucuri aproape până la glezne. In picioarele desculţe purta papuci.

Căsuţa din care venise avea şi ea o înfăţişare neobişnuită. La toate ferestrele erau lăsate perdelele, deşi mereu intra şi eşea câte cineva pe poarta din stânga, din curte. Mai avea şi altă intrare neumblată, în dreapta, prin grădina cu flori şi verdeaţă multă. Abia şezuse jos, se sculă îndrumându-se către un trecător, un marinar cu părul cărunt, ras şi pârlit la faţă, ce stătuse-n loc şi-i privea locuinţa. Se apropie de el ademenitoare, ca o hienă, îi trecu braţul în jurul mijlocului şi începu să-i vorbească încet, pe şoptite.

Intâiu îi răspunse şi marinarul tot încet, apoi din ce în ce mai aprins, din ce în ce mai mânios.

Deodată, băgându-i o mână prin părul cefei şi cu alta apucând-o de umăr, se puse să o târască dealungul uliţii. Intreaga mahala se strânse la ţipetele femeii.

M'am dus şi eu spre dânşii.

O târa mereu înainte, fără să ţie seamă de întrebările celor dimprejur.

In furia lui, abia putea vorbi.

Răcnea:

— ,,Dă-mi-o, dă-mi fata, că te omor."

Erau singurele vorbe ce-i ieşeau din piept.

— ,,Dăi-o" o sfătuiau vecinele.

— ,,Nu e la mine."

— ,,Minte, o ţine închisă, surghiunită. Am scrisoarea fetii, în buzunar. Stricato! Ticăloaso! Hai la poliţie! Hai!"

Când îi zise: ,,Lasă-mă că ţi-o aduc", marinarul îi dete drumul.

Femeia se repezi spre curte şi intră în casă. Toţi aşteptam nemişcaţi, tăcuţi. Se scurseră mai multe clipe şi eşi la poarta cealaltă, la poarta grădinii, printre crăiţe o tânără fată, aproape un copil, în meşi turceşti şi rochie înflorată. Faţa-i era turburată şi tremurândă se aruncă în braţele bătrânului.

Amândoi plângeau.

Desgustată, răzvrătită de cele văzute, de cele presimţite, în dosul perdelelor lăsate, m'am urcat în trăsura, ce mă urmase şi ne-am coborît spre Anadolchioi, spre satul risipit pe vale la marginea apelor line, pe care rând pe rând, când soarele şi când luna le schimba în toate feţele curcubeului.

C L A C A

Treceam aseară târziu prin livada de lucernă.

In sat era întuneric beznă; linişte în curte.

Lângă conacul logofătului auzind o bătaie regulată, ca de motor, m'am apropiat tiptil şi m'am oprit în umbră.

Pe jos, pe prispă şedeau cei trei argaţi: Ilie, Costică şi Atila.

Lampa atârnată de zid arunca lumină roşietică, tainică asupra lor.

Fiecare ţinea câte o bâtă scurtă, ca o ghioagă, în mână, cu care ciocănea floarea soarelui, teanc în faţă. Tuocul îl zvârlea în grădiniţa conacului.

Săminţile sburau împrejur, mai la o parte, logofeteasa Cati cu mâinile pe şoldurile învoalte îi privea rezimată de stâlp, iar lângă ea logofătul îşi trecea la masa de sub fereastră socotelile în catastif. Dealungul gardului prispei se plimba singuratic Zimţică, pisoiul cel alb.

Glasul muncitorilor în seara aceia nu se oprea, mai ales al lui Ilie, supranumit ţimbalistul, fiindcă vara lucra la câmp şi iarna umbla cu taraful de lăutari din nuntă în nuntă.

Când pornea câte un cântec, când câte o glumă.

Mai puţin guraliv era Atila ungurul. Râdea mai mult decât grăia.

— ,,Tăceţi din gură, le strigă logofătul. Nu vă dau drumul până nu gătaţi. Nu vedeţi că a şi început să încingă.

Atila mârîi pe înfundate:

— ,,Până la zi avem lucru.

— ,,Om dormi poimâine, glumi Ilie pe şoptite.

— ,,Are dreptate domnul Ion. S'a cam încingat, spnse şi Costea.

— ,,Ce vină avem noi, dacă s'a încins, mârîi iar ungurul.

— ,,Treaba e treabă, îl mustră tare Ilie, acum ai eşit din armată şi ai uitat să asculţi? Eu până mi-am făcut miliţia, nu am ştiut s'ascult. Geaba mă certa taica. Făceam cum mă tăia capul. Dar la cazarmă, n'a mai fost chip; ordinul e sfânt. Atâtea, am învăţat cât am stat acolo."

Se gândi puţin:

— ,,Ba am mai învăţat ceva. Am învăţat să rabd de foame. Ştiţi ce făceam când începea burta să-mi chiorăie? Strângeam bine cureaua dela pantaloni şi se oprea chiorăitul."

— ,,Eu tot aşa" spuseră într'un glas ceilalţi doi tovarăşi.

— ,,Am mai învăţat ceva — urmă glasul lui Ilie înainte. M'am lecuit de furat. M'a lecuit D-l Căpitan Stănescu. N'oiu uita-o cât oiu trăi.

Mă aflam la Constanţa, pe Strada Mangalia. Era zăduf grozav: cum e vara în Constanţa. Gâtul mi-era uscat şi punga goală. La o maghernită, la drum vindea un grec bătrân o frumuseţe de bostani. Am ales unul, l-am tocmit, dar cu gândul să nu-l plătesc, şi m'am urcat pe maidan în dos. L-am tăiat felii şi l-am mâncat încet, încet de tot, că stătea vulpoiul cu ochii pironiţi pe mine, apoi când începu să se tocmească cu o turcoaică, am şters-o.

— ,,Dă banii, D-le soldat, Ţe fugi asa fără să plătesti, ca un golan ţe esti; — auzii în dosul meu.

— ,,Tocmai fiindcă sunt golan nu plătesc, fur.

Dacă aş fi boer, aş plăti pe loc." Şi mi-am urmat drumul.

Dar bătrânul se luase după mine cum se zice scos din pepeni, cu adevărat scos din pepeni; tot strigând.

Eu mergeam înainte tot răspunzând:

— ,,Golanul fură,

,,Boerul plăteşte."

Deodată mă pomenesc faţă în faţă cu D-l Căpitan şi ţin-te, plici în sus, plici în jos. Primeşte Ilie o sfântă de bătaie, de n'o mai uiţi, de o simţi încă pe piele şi 10 zile închisoare pe deasupra.

Să trăiască D-l Căpitan că el mi-a pus creerul la loc."

— ,,Mai taci!" se răsti Costea la el. ,,Zău dacă nu ne apucă ziua aici din pricina ta."

— ,,Dacă tac, să ştiţi că adormiţi cu toţii. Numai eu vă ţin treji."

— ,,Ia zi mai bine un cântec de nuntă, cântecul miresii să ne aducem aminte de a noastră."

— ,,Las că m'am săturat de ele. Le-oiu fi cântat de 40 de ori astă iarnă."

— ,,La câte nunţi ai fost?" întrebă Costea.

— ,,Nu mai ştiu nici eu. Ce ştiu este că am câştigat în trei luni cu ţimbalul, cât în doi ani cu munca câmpului.

Dar la sfârşitul iernei mă satur de oraţii, de cântat la ginere, la mireasă, la soacră. Tot alea şi tot alea. Că nu lasă omul să mai născocească şi el ceva."

— ,,Câţi îţi plăteşte, Ilie?" întrebă Cati.

— ,,Unii 300, alţii 4, după pungă. La Paşti am avut o nuntă cu belşug. Au strâns mirii 50.000 lei şi noi 3.000.

Venise lumea dimprejur până şi din Constanţa să vază mireasa. Era şi mândră în rochia ei de mătase galbenă, ca floarea soarelui. Nu cum e pălită acum. Cum era astăvară, pe câmp. Aur, ca soarele."

Tăcură câteva clipe.

Se auzeau numai bătăile pe tuoc, toate laolaltă.

— ,,Acum ce să vă mai cânt?"—rupse tot Ilie tăcerea în mâncărimea lui de vorbă."

— ,,Un ceardaş" ceru Atila.

— ,,Nu-l ştiu. Flueră-mi-l că ţi-l cânt."

Ungurul aduse vârful degetelor la buze şi dete viersul pe care-l prinse ţimbalistul pe dată.

— ,,Cum îl ştiuşi aşa de repede?" se minună Cati. ,,Eu doar, l-am auzit de mii de ori la Nadab şi nu-l pot şti".

— ,,Dacă-l auz odată cum să nu-l prind?"

— ,,Se vede că ai sânge ţigănesc, Ilie, de ai urechea aşa bună. N'oi fi ţigan?"

— ,,După taica jur că nu sunt. După maica oiu fi având o picătură—două."

Văzând zâmbetul pe buzele lui Costea, adaogă:

— ,,Ei şi ce? Credeţi că mi-ar fi ruşine să fiu ţigan? Nici de cum."

Apoi deodată îşi umflă vinele gâtului şi ridicându-şi ochii spre tavan, începu cu glas tare:

— ,,Sunt ţigancă şi nu-mi pasă...

— ,,Nu am grije, nici nevoi...."

Cânta cu atât ifos, era aşa caraghios, încât mă pufni râsul şi de teamă să nu mă simtă clăcaşii şi să le stric cheful, m'am depărtat repede, ocolind prin dosul conacului.

Luna nouă pierise de demult.

Inaintam încet pe poteca ştearsă. Abia vedeam. Noroc că Ursei îmi arăta drumul spre culă.

Dar dacă în faţa mea era întuneric, deasupra capului stelele se întreceau care să strălucească mai tare. Le puteai deosebi pe toate desluşit acum: carul cu boi, steaua vâslaşului, cloşca,... iar calea robilor se întindea dela un capăt la celălalt al boltei cereşti ca un văl străveziu.

FÂNTÂNA TURCULUI

La Hasiduluc în luna lui Octombrie pluteşte o lumină de toamnă învăluitoare. Marea se zbate, vântul suflă tare, dar văzduhul rămâne aproape vecinic limpede şi soarele răspândeşte pe şesuri din zori în apus, căldură molcomă şi aurie. Zilele se scurg asemenea una alteia până târziu, uneori până dincolo de Sf. Dumitru.

La Hasiduluc în luna lui Octombrie nu se desprinde nostalgia verii, ce se desprinde la munte sau la deal când printre codrii îţi foşnesc frunzele sub picioare, când prin viea părăsită îşi întinde copacul crengile despuiate pe cer siniliu. Viaţa aici câtăva vreme pare că-şi ia din nou firul.

Grâul înfrăţeşte, sulfina şi cicoarea înfloresc iar. Cârduri de grauri zboară din gard în gard, dela casă la casă, pe când culesul porumbului înviorează câmpul şi aria din faţa culei.

Sub farmecul luminii dimprejur şedeam în grădină pe colacul de piatră al fântânei.

Fusei trezită de paşi în dosul meu.

Era Nae fântânarul, care cât e de mic şi de slab la trup, aproape singur a săpat şi zidit mai toate isvoarele din sat, de 30 de ani încoace. E mândru de ele şi din când în când le ia pe toate roată.

Ajuns lângă mine, mi se păru îmbătrânit.

— „Ţi s'a albit mustaţa de tot, Nae", nu m'am putut împiedeca să-i spun.

— „Are şi de ce să albească, cu atâtea necazuri pe capul meu", — oftă.

— „Ce necazuri?"

— „Cu ginerile."

— „Ce e cu el?"

— „Ştiţi de nenorocirea care i s'a întâmplat anul trecut. I-a strivit moara un braţ şi un picior şi au fost nevoiţi să i le reteze de tot."

— „Ei bine, asta e istorie veche."

— „Veche, dar iată azi am altă belea cu fata. A trăit cum a trăit cu el, muncită şi trudită, şi păcătosul s'a apucat de mueri. Se vede ca să-i treacă de urât, că n'are ce face toată ziua.

M'am pomenit cu Zinca la mine de Sfânta Maria, fugită de acasă.

Nu-l mai poate suferi. El aleargă de atunci turbat după nevastă şi după băiat să-i aducă înapoi.

Nu ştiu nici eu ce sfat să-i dau.

Pe deoparte mă gândesc, că are copil mic. Eu sunt bătrân, baba a murit."

— „Ascultă, Nae. Tata zicea că în greutăţile vieţii, când ai de luat o hotărâre, să nu te mai iai numai după judecată. Să-ţi asculţi şi inima.

Fie-ţi milă de Zinca, ţine-o lângă D-ta dacă bărbatul ei este atât de mişel. Are cine să-l îngrijească. Nu-i trăesc părinţii?".

— „Ba trăesc".

— „Atunci să-l lase pe seama lor. Asta e părerea mea. Uite vine părintele Bălan. Să-l întrebăm şi pe dânsul".

Părintele Bălan trece rar pe la noi. Il vedem la zi-întâi cu crucea şi câteodată Duminica la slujbă.

Este prins cu biserica, pe care se strădueşte s'o sfârşească de clădit şi cu munca pământului său de colonist.

E bun duhovnic, dar şi bun gospodar. De l-ai întâlni fără să-l cunoşti, mai ales la coarnele plugului, când îşi leapădă antereul, nu l-ai lua drept preot; faţa oacheşe, arsă de soare, barba tăiată scurt, părul ca'n palmă.

A făcut tot războiul din 1916 în tranşee, cu regimentul şi i-a rămas în mers şi mişcări ceva măsurat al soldatului. Totuşi nici un preot din împrejurimi nu slujeşte şi nu ţine predici ca dânsul, deşi e cam aspru cu enoriaşii. E aspru şi dela om la om. Le grăeşte tot ca predicator, de aceia îl ocolesc ţăranii, de aceia Nae când îl văzu, se aplecă spre mine şi-mi şopti:

— ,,Nu-l băgaţi în vorba noastră."

Atunci am schimbat-o repede. I-am urat bun venit.

Pe când vorbeam cu el, fântânarul luase mânerul tăvălugului dela servitoarea ce-şi scotea apă de câteva clipe şi o mustra:

— ,,Nu se aruncă găleata jos ca o minge. Aşa stricaţi toate fântânele.

Să vedeţi în ce stare am găsit adineaori pe a turcului", zise el, întorcându-se iar către noi.

— ,,Tot D-ta ai făcut-o pe a turcului?"

— ,,Tot eu."

— ,,Ia spune-mi, Nae, pentru ce e numită aşa? A cărui turc?,,

— ,,A lui Kiazim."

— ,,Cine era Kiazim?"

— ,,Cel mai bogat moşier din Hasiduluc înainte de război. Tot deodată era dintre turci cel mai cu trecere şi mai arătos în portul lui din Stambul, pe care-l păstrase cu sfinţenie, ca un habotnic musulman, ce a fost toată viaţa.

Conacul îi era aproape de al meu, unde şade acum armeanul dacă ştiţi.

Era un sat întreg, înconjurat cu un zid înalt de

ceamur şi 4—5 case, fiecare cu dichisul său: grajd, coteţ, şopron şi pentru copii însuraţi. Avea berechet vite şi mulţime de neveste. Noi băeţii din sat ca să le putem privi, ne urcam sus pe zid. Femeile ne râdeau prieteneşte, dar deodată răsărea un bătrân, păzitorul lor de zi şi de noapte (poreclit de noi — fiara) şi punea puşca la ochi. Ţin-te atunci! Nu ştiam cum s'o ştergem mai repede că nu era de glumit cu el. Ar fi tras. Chiar a tras odată.

Afară de femei nostime mai avea patru cai roibi—o minune — Zicea Hogea, că erau din hergheliile Sultanului. Mai zicea că Kiazim era fiu de Paşă. Chiar Paşa îl chemau turcii."

— „Ce legătură a avut cu fântâna?"

— „A avut că, om ciudat cum era, a luat-o pe seamă dela început. Când i-a gustat apa rece, m'a chemat şi m'a pus pe socoteala lui s'o împietruesc până în fund şi s'o împrejmuesc cu bolovani laţi, ne mai pomenit de laţi în sat la noi.

Dar nu a trecut mult, a izbucnit războiul dela 1914. Soseau mereu ştiri că intrau Turcii alături de Nemţi. Paşa a şi început să-şi vânză vitele pe capete.

Intr'o zi m'a chemat iar:

— „Ascultă, Nae. Eu plec Turcia, vine răsboi cu România. Iau cu mine ce pot, altceva vânz. Fântâna nu pot nici s'o iau, nici s'o vânz. Eu trimit pe an 500 lei, tu vrei s'o păstrezi cum e?

Dacă juri c'o păstrezi, jur că primeşti bani cât mă ţine Alah pe pământ."

— „Cum, Paşa? D-ta ne părăseşti acum, când ţara este în primejdie şi te duci tocmai la vrăjmaş să te întorci cu el?"

— „Nu mă întorc niciodată.

Ia spune tu, român te baţi contra român?"

— „Nu m'aş bate."

— „Nici eu."
— „Juri?" m'a întrebat iar.
— „Jur", şi am plecat.

In dimineaţa Sfântului Nicolae — crăpase de zi — eşind din tindă, fiindcă auzisem hodorogitură de roţi pe stradă, am zărit porţile Turcului deschise de tot. Căruţe mari brăilene, zugrăvite şi lustruite de curând, ar fi fost 15, se înşirau una după alta. In cele dintâi era calabalâcul, slugile, troiane de laviţe şi de legături, după ele veneau trei cu covâltir de rogojină, în care şedeau ghemuite cadânele sub cearceaf şi la sfârşit venea stăpânul, în trăsura lui de oraş cu caii roibi şi hamurile încărcate cu alămărie.

Treceau pe tăcute, încet, parcă 'n taină.

Pe câini îi lăsaseră legaţi în curte.

Să fi auzit ce urlete au tras multă vreme, mai ales noaptea după plecarea lor.

I-am urmărit până au ieşit din sat. Delungul drumului în faţa caselor turceşti, îi întâmpinară păgânii toţi pe tăcute unii deaproape, alţii de departe cu salamalecuri, la cari răspundea singur Paşa fără să oprească.

Şi să vă spun drept cu toate, că nu eram de o lege, cu toate că plecase ca vrăşmaş, mi s'a strâns inima, când a închis fiara, rămasă ca să-i păzească averea, porţile cele mari şi le-a ferecat.

Kiazim fusese om de treabă."

— „S'a mai întors cu Turcii?"

— „Nu s'a întors. Porţile nu s'au deschis decât târziu când a cumpărat armeanul moşia."

— „Bani a trimes în fiecare an cum făgăduise?"

— „A trimes până acum doi ani la zi, la Sf. Nicolae. Am înţeles de atunci că-l chemase Alah la el."

— „Cine-ţi plăteşte dacă a murit, cârpeala puţului?"

— „Ei, ce cârpeală! Câţiva lei pe ici pe colo. Cine să plătească? Moş Nae."

Preotul grăi şi el:

— ,,Cu slove de aur în cartea cea mare din cer vor fi însemnate faptele voastre bune, fie ele făptuite la lumina tuturor, fie în întuneric, neştiute de nimeni."

Adăogă:

— ,,Vezi, Nae. Dacă nu pe pământ, acolo sus vei fi răsplătit."

— ,,Ce vorbeşti, Părinte, de răsplată?" îl întâmpină bătrânul cu nerăbdare. Dacă o fi s'aştept răsplată pentru grija ce am de toate isvoarele mele, frumos ar fi! Şi cum să nu am grije mai ales de al Turcului, când mi-am dat cuvântul Paşii la plecare."

Sunase buciumul pentru masă. Sună a doua oară mai lung.

Abia atunci au pornit-o amândoi spre Hasiduluc, Părintele Bălan şi Nae Fântânaru, călăuziţi în viaţă aşa deosebit unul de altul: preotul de credinţa sa neclintită, săteanul de imboldul unui suflet încă primitiv şi neprihănit.

ŢIGANII CĂLDĂRARI

Movila de la marginea satului Hasiduluc e un tumulus. A fost pe rând mai întâiu cimitir turcesc, apoi moară.

Acum şi-a luat iarăşi înfăţişarea ce i-o dăduseră coloniştii romani. Din moară n'a mai rămas urme. Din cimitir numai câteva pietre necioplite pe povârniş şi împrejur mai arată că sub pirul ce o acoperă, zac oseminte omeneşti.

Dar ce nu i se putuse schimba niciodată, fusese priveliştea largă, nestânjenită asupra satului, risipit pe râpă, asupra mărei, asupra câmpiei.

Pe drumul din faţa ei, ce leagă Lasmahale cu Hasiduluc, trec cirezile de vite, turmele de oi, carele încărcate; din vârf, ca de nicăeri, poţi urmări asfinţitul soarelui.

Deaceea aproape în fiecare zi îl urc.

Alaltăeri, când am sosit, am găsit aşezaţi la picioarele movilei un sălaş de ţigani căldărari.

Erau câteva căruţe deshămate şi trei corturi, printre care mişunau, ţipau, râdeau, se zbăteau femei şi bărbaţi în zdrenţe, copii despuiaţi, cai, măgari, câini, purcei, păsări, până şi pisici, din toate dobitoacele. Adevărată corabie a lui Noe.

Toţi purtau şalvari, femeile aveau pe cap tistimele galbene, bărbaţii fesul stacojiu şi turban în toate feţele.

Tocmai lângă piatra, pe care obişnuiam să mă o-

presc, şedeau cu picioarele încrucişate sub ei, un ţigan cu barbă albă şi o femeie bătrână, ochii lungi, de catifea.

Costoreau tingirile satului, morman lângă ei.

In faţă aveau foalele, cu care el aţâţa focul de zburau scânteile sus prin văzduh; ea freca vasele cu nisip.

M'am oprit şi priveam cum din tingirile înnegrite, mucigăite, eşeau altele noi, strălucitoare.

— „Nu ai ceva de costorit?" mă întreabă ţiganca.

— „Nu am."

— „De unde veniţi?" întrebai şi eu.

— „De la Tulcea."

— „Şi unde mergeţi?"

— „La Istambul".

— „După Istambul?...".

— „Unde ne-o fi norocul să dăm de căldură".

— „Sunteţi ca şi cocorii — zisei — vara în România, iarna în ţări calde."

— „Cocorii merg totdeauna aceeaşi cale, noi niciodată."

Aprinse o ţigară şi adăogă:

— „Ne place să schimbăm".

— „Dar când vreunul e bolnav?".

— „Rămâne în drum. Dacă moare, îl îngropăm pe loc. Nu-i tot pământ în toate părţile?".

— „Din ţările prin care treceţi care vă este mai dragă?".

— „Unde e cortul nostru, acolo e mai bine.

— „De mâncare ce faceţi, când nu câştigaţi cu cositoritul?".

— „Se găsesc întotdeauna poame, păsări. Ce e în drum e al trecătorului".

— „Aţi întârziat în toamna aceasta. Vă apucă iarna în România".

— „Am avut bucluc la Murfatlar, din pricina unei

turbate de tătăroaice. Am stat închişi opt zile. Când am venit la târg să cumpărăm câteceva şi ne-a văzut, a început să răcnească, să strângă lumea că noi i-am furat în vară vaca, că ne-a cunoscut pe dată, şi până am scăpat, am pierdut vreme."

— ,,Ii or fi furat-o alţii, tot ţigani."

— ,,O fi furat."

— ,,Hai să-ţi dau cu ghiocul" spuse ea după câteva clipe de tăcere.

— ,,Nu vreau. Mai bine, să nu ştiu ce o să mi se întâmple, dacă o eşi ceva rău."

Bătrânul care parcă nici habar nu avusese de convorbirea noastră, se plecă spre ţigancă şi îi grăi ceva în limba lor.

Dânsa se întoarse către mine.

Intinzând mâna la colanul ce purtam în jurul gâtului, întrebă:

— ,,E de argint?"

— ,,De tinichea" răspunsei de teamă să nu-i vie în gând să mi-l ceară.

Mă sculai şi plecai.

Trecând prin faţa conacului Coanei Smaranda, cel din urmă din sat, o aflai la poartă.

— ,,Intră şi pe la mine. De când n'ai mai venit să stăm de vorbă!"

— ,,Mă grăbesc să mă întorc. Nu vezi ţiganii colo? N'aş vrea să întâlnesc vre-unul din ei prin întuneric."

— ,,Lasă că am dat de ştire la jandarmi să-i păzească. Mi-era şi mie frică, intră, nu te teme."

Şi am intrat.

Gospodăria Coanei Smaranda, rânduită de curând, are de toate câte puţin. O grădiniţă de flori, una de zarzavat, ogradă de pomi roditori, un pogon de vie, altul de cartofi şi fasole, câteva rânduri de floarea soarelui, câteva picioare de rişcă, o pădurice de salcâmi, şi-ceeace este mai rar la Hasiduluc şi de care

se fălește dânsa, are într'un colț al curții, cu priveliște către mare, trei brazi stufoși și verzi, cum nu-i vezi decât la munte.

Casa este mică; are două odăi și o cuhnie, dar ținute ca un pahar, scândurile ceruite, zidurile văruite. Singurul lux îi este patul de nuc, lada de lemn săpat, moștenite dela bunică și două scoarțe pe jos.

Ea însăși e scundă, cam grăsuță, pielița, deși are peste 50 de ani, albă ca de tânără fată, ochii albaștrii și părul bălan — bine netezit. E vecinic îmbrăcată vara în rochie de pânză românească și pe cap are o pălărie vărgată de pae, cu fund turtit și marginile late, moi, ce-i trec peste umeri. In mână poartă o nuia, ruptă din salcâmii curții.

Iți dă impresia ce ți-o dă întreaga-i gospodărie. De ceva ticluit, curat. E și un suflet deosebit. Mistic din cale afară. Orice vis îl tâlmăcește. E pentru dânsa o îndrumare dată de spiritele celor morți de care este legată, ca și când ar fi trăind încă.

Două credințe o mai călăuzesc: religia ortodoxă și dragostea de țară; dar fiindcă n'a fost înțeleasă în viața-i poate prea plină de idealism pentru vremurile de față, nu are încredere decât în ea însăși.

Tot ce și-a făcut, l-a chibzuit singură, după capul ei, de aceia este așa mulțumită azi cum nu era în tinerețe.

După ce-mi arată întreaga-i avere pe dinafară și pe dinăuntru, văzând că mă pregătesc să plec, spuse:

— ,,Așteaptă să-ți dau cel puțin șerbet făcut cu mure de pe câmpul meu. Să vezi ce gustoase sunt" — și scoțând o chesea de sticlă din dulap, îmi umplu lingurița din farfurioară cu vârf și mi-o întinse.

— ,,Să le stăpânești sănătoasă, Coană Smarandă," îi zisei la plecare.

— „Mulțumesc, mi-am văzut și eu visul bătrâneții cu ochii, în Dobrogea mea iubită, că din toată țara nici-un loc nu mi-e drag ca ăsta. Acum am unde să mă îngroape."

— „Care din cele două femei să fie mai fericită? — mă întrebam în drum, spre casă — Coana Smaranda sau țiganca, bătrâna căldărăreasă. Una trăește cu sufletul legat de țărâna pe care s'a născut și în care vrea să fie îngropată de veci, alta, nepăsătoare de unde-i va odihni trupul, nu are alte legături în lume, decât cortul zdrențuit. Care să fie mai fericită?

PESCĂRIILE

Priveam de sus, de pe banca pescăriilor răsăritul soarelui.

Urca încet ca o minge de foc. Toată zarea era în flăcări.

Pe nisipul malului, în jurul schelei*) stau în şir caicele.

Unul singur se vedea în depărtare săltat de valuri.

Era caicul căpitanului plecat să-şi cerceteze talianul**), îmi lămuri unul din pescarii, care-l aşteptau lungiţi pe ţărm.

La doi paşi de mine în faţa colibei abia eşită din pământ, spăla rufe o femee cu fustele suflecate.

Cum priveam reflexul minunat al cerului asupra apelor, veni un bărbat. După ce schimbă câteva cuvinte cu femeea, se apropie de mine.

Erau amândoi înalţi, bălani.

Am înţeles după graiul lor muiat că erau rusniaci.

El avea tipul rusniacului mai civilizat, fără barbă, numai mustaţa şi părul roşcat, ras în jurul cefei.

— „A fost peşte mult în vară?"

— „Puţin, a mers prost."

— „La Jurilovka, când am fost zilele trecute, gemeau cherhanalele şi se ţineau caicele lanţ, încărcate cu tot felul de peşte. Prinseseră unii un mo-

*) port.
**) năvod.

run aşa de lung şi gros, încât abia l-au putut trage 6 oameni cu cârligele lor uriaşe."

— ,,Acolo se găseşte întotdeauna. Când nu e în lacul Razim, e în mare."

— ,,Sunteţi dela Jurilovka?"

— ,,De la Jurilovka."

Amintindu-mi de Aniuca, spusei:

— ,,Cunoşti pe Aniuca Gerasim? A cules la porumbii lui Ismail din Hasiduluc.

Ii luasem numele uliţei şi numărul casei, De geaba am căutat-o, cum îi făgăduisem, la marginea drumului spre Babadag. Nu ştia nimeni de ea."

— ,,Aniuca Gerassimi — zise pescarul gânditor — Parcă am auzit de nume."

Femeia care sfârşise de spălat şi începuse să-şi stoarcă rufele întinzându-le una după alta pe frânghia legată într'o parte de un stâlp, într'alta de abaţie*), îi şopti ceva.

— ,,O cunoaşte Prascovia. Spune tu ce ştii. Eu trebue să cobor. Vine căpitanul."

— ,,Cunoşti pe Aniuca?" întrebai iar.

— ,,Cunosc, am plecat împreună din Jurilovka. Am mers însă la Mangeabunar, nu la Hasiduluc, la porumb. La întoarcere tot împreună am pornit spre casă. Eu am sosit vie şi ea a sosit moartă."

— ,,Cum, Aniuca a murit?"

— ,,Au găsit-o aruncată în drum."

— ,,Dacă aţi plecat împreună, cum de nu aţi ajuns tot împreună?"

— ,,Până la Constanţa am fost într'o căruţă. Acolo am poposit ca de obiceiu la han, la Balcan, de am cinat. Aniuca s'a pus la o masă cu doi ruşi din port pe cari îi cunoştea de curând. In jurul lor s'au strâns repede alte haimanale, că din toate, nici una din

*) morişcă de vânt.

noi nu avem lipici pe lângă bărbaţi ca Aniuca. Era şi cu malt haz. Făceau chef mare la masă. Goleau clondir peste clondir de vutcă, plătite de dânsa din banii strânşi în vară pe care îi ducea acasă. Se încinsese atâta râset şi sgomot, încât de mai multe ori l-am văzut pe stăpân, pe turc, că venise să-i potolească. Ii auzea lumea de pe uliţă. Când ne-am sculat să plecăm şi am chemat-o, nu a fost chip s'o urnim din loc. Nu era beată, că oricât bea, îşi păstra minţile, dar cred că în ziua aceia era cam zăpăcită.

— „Duce-ţi-vă'' ne striga — eu aştept pe Trifon Savele.

A treia zi a sosit Trifon Savele cu trupul ei neînsufleţit, găsit pe drumul negru, înainte de Gargalâc. Avea o rană mare la piept şi tot obrazul îi era ciopârţit.''

— „Aşa a fost să fie'', adăogă Prascovia cu resemnare, făcând semnul crucii.

— „Nu, numai patimele ei neînfrânate au pierdut-o. Cumplită pedeapsă.''

— „Câţi nu au murit tot aşa oameni bătrâni. In jurul Constanţei se întâmplă des — chiar în vara asta a fost găsit junghiat în porumbii lui Frangopol băiatul lui Buidoc din Hasiduluc. Se întorcea de la târg cu 8.000 de lei de pe porci — se zice că cei din căruţă cu el l-au omorît.''

— „Pe Aniuca s'a dovedit cine a junghiat-o?''

— „Nu s'a putut dovedi, dar numai ruşii de la masă au făcut-o. Văzuseră că are bani.''

Tăcurăm iar câteva clipe.

— „In casă cine şade acum?''

— „Mama ei cu un frate mai mic.''

— „Eu am găsit acolo o bătrână, cam cocoşată. Nu ştia de loc româneşte.''

— „Ea trebue să fi fost.''

— ,,Se vede că nu a vrut să aflu ce s'a întâmplat fetii."

Prascovia sfârşise şi cu întinsul rufelor. Intră în casă.

Eu am luat-o la vale — spre schelă — dar gândul îmi era aiurea.

Imi eşise ca o viziune Jurilovka, aşa cum o văzusem mai deunăzi.

In primul rând şirul morilor de vânt cu aripile lor oprite, nenumărate, în curmezişul drumului, cât ţinea satul. In rândul al doilea casele rusniace, netencuite, tot una cu câmpul cărămiziu. In fund, nesfârşit, lacul Razim.

— ,,Salutare!" — îmi aduse iar gândul la Agigea, glasul căpitanului în faţa mea, la doi paşi.

— ,,Bună ziua, Domnule Căpitan. Cu noroc azi?"

— ,,Cam aşa. Mulţi dar numai mic, numai hamzii."

— ,,Ei, Domnule Căpitan, pentru ce dispreţueşti peştele mic?

E foarte bun prăjit în unt-de-lemn şi mâncat fierbinte. Şi D-ta şi eu suntem mici de statură. Nu trebue tocmai noi să dispreţuim hamziile" — zisei în glumă.

Il cunoşteam de trei ani, de când se băgase pescar sadea la Agigea. Cum se învârtise nu ştiu. Fapt era că îndată se impusese celorlalţi tovarăşi şi căpătase numele respectabil de căpitan, deşi umbla tot ca ei, desculţ.

Vorbea însă 10 limbi — prost, e drept — dar le vorbea. Era şi foarte călătorit. Cunoştia mările şi ţările dimprejur şi din depărtare mai ales insulele arhipelagului le ştia pe de rost. Deaceea căpătasem credinţa că trebue să fi fost pirat înainte de a se stabili la Constanţa.

Avem şi o înfăţişare deosebită: capul mare, cu şapca vecinic pe o ureche, umerii laţi, trăsăturile bine

desemnate, ochii vioi ca de pasăre răpitoare, mustaţa şi părul negru, cărbune.

Dar ceeace cred că impusese mai mult celor dimprejur fusese mândria, înnăscută în orice grec, de superioritatea rassei sale, nu a celei moderne, căci aceia socoteşte mai puţin în ochii lui — a celei antice.

— ,,Nu dispreţuesc — răspunse el — decât peştele mic. Omul mic dimpotrivă.

N'aş vrea să fiu înalt. Ştiţi ce a grăit un englez când a fost întrebat odată, că, dacă n'ar fi fost englez, ce ar fi vrut să fie: francez, american, german? A grăit: ,,Dacă nu aş fi fost englez, tot englez aş fi ales să fiu." Aşa şi eu. Dacă mi-ar fi cerut Dumnezeu sfatul cum să mă facă, aş fi ales tocmai cum sunt azi, că noi pescarii nu avem ce face cu picioarele lungi ca ale lui Kanon Anissim, de nu ştii unde să i le bagi în caic."

Şi arătă către cei doi pescari urcând încet coasta, plecaţi sub povara peştelui ce se svârcolea în plasă, argint viu la soare.

Odată ajunşi sus, îl lăsară pe jos.

Căpitanul, ca întotdeauna darnic, scoase repede o bucată de setcă din buzunar, băgă doi pumni de hamzii înăuntru şi mi-i întinse zâmbind:

— ,,E bun şi peştele mic," — zise el.

PE ȚĂRMUL MĂREI

— Constanța este orașul contrastelor. Intr'însul îți dai seama de viețile deosebite ce se sbat în Dobrogea — mă gândeam pe când urmam calea de la vii la terasa cazinoului.

In port, dincolo de dig, este viața sbuciumată a Occidentului: silozuri, uscătorii, conducte de petrol: e în toate limbile mișcare intensă, încărcarea și descărcarea grânelor, intrarea și eșirea vapoarelor. Prin văzduh plutesc pretutindeni fum și praf de pae.

In inima orașului, pe piața Primăriei, ești pătruns de viața d'a doua, cea de altă dată, când te găsești în fața chipului de bronz al lui Ovidiu, trimis în pribegie pe malurile sălbatice ale Pontului Euxin sau a mormântului eșit ca prin minune din dărâmăturile unei râpi și ale cărei însemne săpate în piara-i gălbue au stârnit mari frământări printre arheologi.

Tu însuți, trecător profan, te întrebi cu înfrigurare, dacă între cele două taine, poate zadarnic mai cercetate ale Dobrogei, nu este vre-o legătură, dacă în sarcofagul adus printr'o stranie fatalitate la doi pași de statue nu odihnesc chiar osemintele poetului.

Când treci apoi iar la coastă, pe terasa Cazinoului, la viața cea de a treia a Constanței de „dolce farniente", la inerția plajei, cu lumina orbitoare a elementelor și mirosul pătrunzător al algelor, îți piere din minte orice gând și la ziua de eri și la cea de azi. Vezi numai valurile ce se perindă ritmic unul după altul și se sparg turbate de stâncile țărmului.

Nu mai auzi decât vuetul lor asurzitor.

Aci marea e stăpână.

Sub farmecu-i ţine pe cei ce trec.

Tuturor li se oprea azi privirea măcar câteva clipe asupra apelor pe care se oglindea soarele în solzi argintaţi.

M'am aşezat şi eu pe o bancă, între două tufişuri de petunii. In dos uliţa era închisă cu un zid de nalbe. In faţă un grădinar strângea iarba cosită de curând.

Când dete cu ochii de mine se apropie şi puse mâna la pălărie. Am înţeles că i se urâse cu atâta muncă tăcută.

— ,,Frumos soiu de nalbe aveţi, — am deschis vorba. Când le strângeţi sămânţa?"

— ,,Peste vreo opt zile."

— ,,N'aşi putea cumpăra pentru moşie?"

— ,,Cred că da. Vorbiţi cu grădinarul oraşului. Unde aveţi moşie?"

— ,,La Hasiduluc."

— ,,Nici eu nu sunt din Constanţa."

— ,,De unde eşti?"

— ,,Din Medgidie."

— ,,Colonist?"

— ,,Băstinaş. Nu din cei care le-au aflat toate d'a gata."

— ,,Lasă că au avut de furcă, până şi-au înjghebat gospodăriile. I-au prins şi vremurile astea grele de după războiu."

— ,,Pe cine a avut rost, nu l-au lovit vremurile. Eu mi-am zidit casă, peste suta de mii mă costă, dar închiriez odăi vara. Tot aşa cu cele trei vaci, pe care le-am cumpărat în toamna trecută. Vând laptele cu 6—8 lei. Mi le-am chibzuit toate după mijloace. Am dat copiii la meserii. Am ceva cheltuială cu ei, dar cel puţin nu mă îndatorez".

— ,,Eşti om cuminte. Nu toţi fac ca D-ta".

— „E drept. La cazin nu pui niciodată piciorul, ca alţii mai săraci ca mine. Intră seara şi ies dimineaţa, punga goală. Apoi se vaietă de sărăcie. E şi mare ispita"...

— „Aşa e".

Pe când vorbeam, se apropiă de noi o doamnă, lungă, slabă, îmbrăcată de la cap la picioare în negru. Deşi cu păr alb avea trăsăturile încă tinere, M'au izbit înainte de toate ochii ei adânci, verzi, care nu te priveau în faţă.

— „De ce este vorba?" — întrebă şi se aşeză lângă mine.

— „Ne văitam, spusei, că prin cazinou se pierd atâţia constănţeni".

— „Nu prin el...", îmi tăiă cuvântul şi arătând răstită către mare:

— „Prin ea... Ea este vrăşmaşa, ea este vampirul, care ne suge copiii."

Mă pregăteam să-i răspund, când grădinarul îmi făcu semn să tac.

Dânsa urmă pe acelaş glas:

— „D-ta nu l-ai cunoscut pe băiatul meu. Ea l-a ademenit, i-a furat inima de mic. Numai de dorul ei a fugit."

Se sculase şi arătând din nou cu degetul spre ape:

— „Ea este vampirul."

Apoi se depărtă încet, gesticulând, bolborosind cuvinte neînţelese.

Când pieri la cotitura potecii, grădinarul îmi şopti:

— „Este iar nebună azi. Aşa e cu toane. Odată îţi vorbeşte liniştit, cuminte, odată aiurează..."

— „Cine e?"

— „Văduvă de ofiţer."

— „Ce s'a întâmplat cu băiatul ei?"

— „Adevărat că era amorezat de mare. Toată ziua şi-ar fi petrecut-o în port sau aci jos pe mal. Nu voia

să se facă altceva decât marinar. S'a luptat cu el ani dearândul, până când într'o zi a fugit pe un vapor grecesc. De atunci şi-a pierdut minţile."

Pe când vorbea îşi strânsese uneltele. Incepuseră să cază câteva picături de ploaie. M'am sculat şi m'am coborît pe terasa ce se golise.

Dar nu m'am putut răzima ca de obiceiu de parapet, atât de sus îşi aruncau spuma talazurile înfuriate în lupta lor cu zăgazul.

Marea era toată fumurie. Vuetul ei puternic, din ce în ce mai tunător, mi se părea în clipele acelea, amintindu-mi de cuvintele femeii, că era glasul de desnădejde al sufletelor pe care le înghiţise vampirul.

Dar marea ce ştia?

Ce însemna pentru ea viaţa unor oameni în nemărginirea apelor sale?

CUPRINSUL

L
10